39056
k. k. Studienbibliothek Laibach

FRANCE PREŠÍREN

NAPISAO

Dr FR. J. CELESTIN.

Sa Preširnovom slikom.

Preštampano iz „Vienca" god. 1881.

U ZAGREBU
NAKLADOM PIŠČEVOM, TISAK DIONIČKE TISKARE.
1882.

France Preširen.

FRANCE PREŠÍREN

NAPISAO

D^R FR. J. CELESTIN.

Sa Preširnovom slikom.

Preštampano iz „Vienca“ god. 1881.

K. k. Studienbibliothek Laibach

U ZAGREBU 1882.

NAKLADOM PIŠČEVOM, TISAK DIONIČKE TISKARE.

0300 46372

USPOMENI

DRA JANEZA BLEIWEISA

PISAO.

France Ksaverij Prešíren[1]) rodi se 3. prosinca g. 1800 u malom selu Vrbi, sadašnje brezniške, a prije rodinske župe, u gornjoj Kranjskoj (Gorénskoj). Otac mu Šimun (sa kućnim pridjevkom Ribič) bijaše dosta imućan seljak, a majka toli naobražena, da je dapače njemački „dobro govorila i pisala“[2]) Ova potonja okolnost dade se lahko protumačiti tim, da su imućnije slovenske seljačke obitelji, osobito u Gorenjskoj, već odavna slale djecu u kranjske gradove, ili pako u Korušku medju Niemce, da nauče tamo njemštinu. Imao je Pr. dvie starije od sebe sestre, dva mladja brata i tri mladje sestre. Do svoje sedme godine bijaše kod kuće u krasnom predjelu na podnožju Karavanaka i julijskih planina, na briegovih bistre Save, samo jedan sat od divnoga Bledskoga jezera, u predjelu, o kom sve više priznavaju, da je jedan od najljepših planinskih prediela u obće. Neki englezki putnik prozvao ga dapače „najljepšom dolinom na svietu“ pa i Prešíren pjeva o njoj, „da je podoba raja“.

Kad je navršio sedam godina, uze ga k sebi brat pjesnikove babe (sa otčeve strane) Josip Prešíren, dosta

[1]) Sam pjesnik pisao je svoje ime: Prešern i Prešérin (gen. Prešérna), nego pravilno je bez dvojbe: Prešíren, premda rado priznajemo, da takvo mienjanje vlastitih imena nije — obično. Op. pisca.

[2]) Sr. Fr. Levec: Odlični pesniki in pisatelji slovenski II. Dr. Franc Preširen (Zvon 1879., str. 34. i sl.).

imućni župnik na Kôpanju blizu Šmarja (u Dolenskoj). Ovaj blagi župnik podupiraše prije dva Prešírnova strica, kašnje dva pjesnikova brata, a sama pjesnika nije ostavio prije, dok si nije počeo služiti kruh sam, tako, da se bez njega pjesnik nebi bio valjda nikada razvio. Budući tada u Kopanju nebijaše škole, posla stric svoga nećaka prijatelju si Bonaventuri Humlju, tada dekanu u Ribnici. Ovaj ga predade tamošnjemu učitelju na stan i obskrbu. Tu nije vidio dobrih primjera, budući se još pod konac života tužio, da bi bilo zanj bolje, da nije nikada u Ribnici škole polazio[3]), (ako se to možda nema razumjeti tako, da bi u obće zanj bilo bolje, da nije nigdje u školu hodio?). S druge strane pako bio mu je boravak ondje možda ipak koristan, budući je tamošnji narod kriepak, sa zdravim humorom, koji je na mladoga Prešírna mogao dobro djelovati.

Tu je Pr. dobro učio, te se još sada čuva u Ribnici knjiga, gdje je upisan medju odlikaši. Nezna se pako, gdje je svršio normalku. Jeseni g. 1813. nalazimo ga već u 1. razredu ljubljanske gimnazije, te je bio u prvom, trećem, četvrtom i petom razredu drugi medju odlikaši a u šestom bio je treći medju nagradjenimi.[4]) Prvi pred njim bijaše (čini se) uviek Antun pl. Scheuchenstuel i kašnje sretan takmac u ljubavi. U prvoj godini filozofije (sadanji 7. razred) svršio je (g. 1820.) odličnim uspjehom informatorski izpit u predmetih za prva četiri gimnazijska razreda, te je bio obie godine filozofije takodjer domaći učitelj u kući zemaljskoga sudca i savjetnika Lavrina, imajući ujedno obiteljski stipendij iz zaklade Janeza Prešírna. Vele,da je Pr. već u gimna-

[3]) Fr. Levec o. c. str. 34. i T. Zupan: Iz Preširnovega življenja I. (Ljublj. Zvon I., 1. str. 16).

[4]) Fr. Levec o c. I. 1, str 35, a T. Zupan o. c. I. (5) 274 veli, da je to bilo u 1., 3. i 5. razr.

ziji pokazivao dosta „svoje volje“, svadjajuć se sa profesori, jer da su mu krivo činili nedajuć mu zasluženo prvo mjesto.

Iz mladih pjesnikovih godina još bismo mogli spomenuti, da ga je majka osobito nježno ljubila i on nju, što je moglo znatno djelovati na njegov pjesnički dar. Izmedju sestara bijaše mu najmilija Kata (1799—1874), koja je i kod pjesnikove smrti prisustvovala, igrajuć, kako ćemo vidjeti, ulogu, za koju joj baš nemožemo biti zahvalni. Osobito dobar prijatelj bijaše mu tri godine stariji susjedni djak Čop (kašnje učen književničar ljublj. licealne knjižnice), koji ga o ferijah polazaše malo ne svaki dan, sprovodeć š njim vrieme u skupnom čitanju ili šetnji.

Na pravoslovni fakultet bečkog sveučilišta upisao se Pr. tek g. 1822., tako, da neznademo, gdje se je nalazio g. 1821. Četiri godine ovih studija svršio je g. 1826., i premda je sve vrieme imao stipendij (Knafljev) te ga i stric podupirao, ipak je podučavao takodjer u Klinkovströmovom zavodu i valjda takodjer u Terezianumu. Jedno vrieme bijaše takodjer informatorom u kući nekoga grofa.

Po tadanjem običaju napisao je Pr., da postigne doktorat, disertaciju, naime: „Gegenstände der öffentlichen Vertheidigung aus allen Theilen der Rechts- und politischen Wissenschaften, welcher sich nach vollendeten strengen Prüfungen zur Erlangung der juristischen Doctors-Würde an der kk. Universität zu Wien Franz Xav. Preshern aus Rodain in Kran unterziehen wird. Am 26. März 1828., Nachmittags um 5. Uhr. Wien. Gedruckt bei den PP. Mechitaristen“. Promoviran bude 27. ožujka 1828

U Beču bijaše Pr. u Klinkovströmovom zavodu učitelj grčke i rimske povjesti mladomu A. Auerspergu, koji

se kašnje proslavi kao njemački pjesnik Anastasius Grün. Oni se i sprijateljiše i Grün sam pripoviedaše, kako su skupa čitali Valvasora, te se oduševljavali ljubavlju za skupnu kranjsku domovinu i za sve plemenito u obće. Kako je Grün visoko poštovao Pr.-a, vidimo iz pisama, što mu ih je pisao, te iz liepe pjesme, spjevane na uspomenu Pr.-u. Tu se nadalje upoznade Pr. sa českim piscem i pjesnikom Ladislavom Čelakovskim, koji je probudio u njem ono široko shvaćanje slavenstva, kojim se je za tim uviek odlikovao Prešíren, iztičuć više puta slavenstvo u obće. Vele, da je Pr. Čelakovskoga dapače u Česku pratio i tamo se upoznao sa životom bratskoga naroda. Kašnje pako je Čelakovský prvi razložio Slovencem i slavenstvu u obće Prešírnovo pjesničko znamenovanje.

G. 1829. stupio je Pr. u državnu službu kao (neplaćan) vježbenik kod tadanje c. kr. kameralne prokurature, gdje je služio do g. 1831. te nemogav nikako dobiti plaćena mjesta, ostavi državnu službu. G. 1832. nalazimo Pr.-a (mjeseca veljače i ožujka) u Celovcu, gdje mnogo obći sa Slomšekom i Jarnikom. Položiv odvjetnički izpit, stupi Pr. u Ljubljani u odvjetničku kancelariju prijatelja si dra. Chrobata kao koncipienat, gdje je savjestno radeć ostao, dok nije, načekav se punih 14 godina, napokon dobio u Kranju izpražnjeno odvjetničko mjesto, koje je zauzimao do rane svoje smrti g. 1849., osmoga veljače.

II.

Prvi put stupio je Pr. pred občinstvo god. 1827., kada je „Illyrisches Blatt“ br. 2 (12. siečnja) donio njegovu pjesmu: „Dekelcam“ u slovenskom izvorniku i njemačkom prevodu (Prešírnovom). Kašnje je pjesnik naslov promienio u: „Deklétam“ te i pjesmu ponešto

preinačio. Da je pako već prije u svojoj mladosti pjevao, vidimo iz lista, koga piše Čopu g. 1832., gdje veli, da je već kao pravnik četvrte godine svojim prijataljem pokazivao pun svežčić (eine Theke) pjesama, koje da je čitao i Kopitar, te mu savjetovao, da ih ostavi njekoliko godina, a zatim izpravi. Ovaj savjet izpunio je — veli pjesnik sam — tako, da je sve osim trijuh (Povodni mož, Lenora, Lažnjivi pratikarji) spalio (g. 1831.), jer da se nisu dale izpraviti.

Pr. nije nepripravan pjevao. Poznavao je u djačko svoje doba Vodnika i Ravnikara, te iz njihovih djela učio. Isto tako bijaše mu koristno i poučno poznanstvo sa Kopitarom i Čelakovskim. Iz lista, što mu ga pisa Čop 27. prosinca 1825. g., vidimo, da se je već tada zanimao za čitavo slavenstvo. Prava njegova literaturna djelatnost pako pada u vrieme, kada bijaše (neplaćen) vježbenik. G. 1830. štampao je u „Ill. Bl.“ br. 33: Licovi strelci (Lützow's verwegene Jagd-Körnera). Tada probudi se u obće književna djelatnost radom učenika Vodnikovih, Ravnikarovih, Metelkovih. Liepim jezikom pisahu pučke knjige: u Koruškoj Jarnik i Slomšek, u Štajerskoj Dajnko i Murko, a u Goričkoj pjevaše Stanič svoje jednostavne pjesmice.

Umjetno pjesničtvo pako diže se sa „Čbelicom“ (utemeljitelji g. 1830. Čop, Kastelic i dr. Zupan). Već u prvom svežčiću nalazimo tri Prešírnove pjesme, od svih najbolje i najveće: a) Slovo od mladosti. Dni mojih lepši polovica, kmalo — Mladosti léta, kmalo ste minule; b) Povôdnji móž (balada, spjevana po Valvasorovom pričanju: Od nekdej lepé so Ljubljanke slovele); c) Lenora (s njemačkoga prevedena Bürgerova balada: Iz strašnih sénj, ko se zori.[5])

[5]) Sr. J. Marnovu razpravu: Dr. France Prešern (Jezičnik XVIII. leto.)

G. 1831. pojavi se u „Ill. Bl.“ br. 11. prvi Pr.-ov sonet: Verh soncov seje soncov cela čeda, a iste godine u „Kr. Čbelici“ (2. sv.) njegovi soneti: a) Očetov naših imenitna dela; b) Verh sonca s i j e soncov cela čeda (ponešto popravljen); c) Tak kakor hrepení okó čolnarja; d) Kupido, ti, in tvoja lepa starka; e) Romanca: Hčere svet (romanca po š p a n k i šegi z' asonancami: Ljubice pod ôkno dragi); f) Nova pisarija (šaljiva. Učenec: De zdaj, ko že na Kranjskim vse pisarı).

G. 1832. priobći Pr. u „Ill. Bl.“ br. 2.: Romanca z' ž e n s k i m i asonancami (Klél učénc filosofije — Pust na pepelnično sredo). Ista romanca dobi za tim u „Poezijah“ (g. 1847.) naslov: Učénic. A u III. sv. „Krajnske Čbelice“ spjevao je Pr. iste g. sliedeće pjesme: a) Romanca od Turjaške Rozamunde (u „Poezijah“: Turjáška Rozamúnda: Hrast stoji v Turjaškim dvori); b) Soldaška (Pet čévljov merim, pavcov pet); c) Bez naslova: Že míru serčnimu nevarne léta, — Mladosti léta so slovo jemale (ista pjesma imade u „Poezijah“ 104 naslov: Pèrva ljubézen); d) Astrologam. Po Anakreontovi meri: Vsi pojte rakam žvižgat, — Lažnjivi pratikarji (u Poezijah 93: Zvézdoglédam); e) Seršeni 1—15 (u Poezijah: Zabavljívi napísi sa pripisom: Naj misli, kogar bi pušce te zadele — Feriunt — summos fulmina montes (u „Poez.“ ovo stoji naprvo: Predgóvor in Zagóvor, Motto: Feriunt i za tim: Naj misli, kógar bi pušíce té zadéle, — De na visôki vèrh leté iz néba stréle); f) Soneti i naime: 1. Čèrkarska pravda: Al prav se piše kama ali kasha (u „Poez.“ 158); 2. Ptujo — Besedarjam: Ne bod'mo šalobarde! Moskvičanov (u „Poez.“ 159 bez naslova); 3. Strah: En dàn očí so víd'le zmóti vdáne (u „Poez.“ 130: Dve sêstri vídíle so zmóti vdáne); 4. Smert: Dolgóst živlênja nášiga je kratka (u „Poez.“ 167: Memento mori).

G. 1833. buknu slovenski ABC-dni rat (osobito glede „Metelčice“). Pr. spjeva medju tim (njemački) dva soneta: 1. Sängers Klage: Obschon die Lieder aus den Vaterlande — Verbannt den Liebling römischer Kamoenen („Ill. Bl.“ br. 24); 2. Wohl ihm, dem fremd geblieben das Erkennen („Ill. Bl.“ br. 25). U br. 26. istog časopisa nalazimo: Romeo und Julie. Ein Sonettenkranz a) Verona (Steh', Wandrer still! du wandelst in den Mauern, — Wo liebend sich zwei edle Herzen fanden); b) Julia's Wohnung (Seht ihr das Haus mit alterdem Gemäuer); c) Julia's Sarg (Ist's euch vergönnt mit gläub'gem Sinn zu schauen). Glede ovih soneta pita J. Marn (Jezičnik XVIII. 45), da li nisu prvi Prešírnov sonetni vienac? Valjda i jesu.

U prilozih ka br. 28. „Ill. Bl.“ nalazimo prvi put štampane Prešírnove „Gazele“ 1—7 (Pésem moja posóda tvójiga iména) sa geslom: Ljubezen je bila, — Ljubezen še bó, — ko têbe in mene na sveti ne bó (narodna poslovica, koje u „Poez.“ nema). U prilozi ka 30. broju „Ill. Bl.“ dodao je Pr. Čopovoj razpravi o „ABC-dnom ratu„ svoje: Literarische Scherze in August Wilhelm v. Schlegels Manier: I. Error typi, II. Apêl in čevljar: Apêl podóbo na ogléd postávi, sa svršetkom: Le čevlje sodi naj kopítar (u „Poez.“ 160: Le čevlje sodi naj Kopítar), III. Relata refero (Wie's kommt, dass soviel Koth der ausgespieen), IV. Hoc scio pro certo, quoties cum stercore certo, (In Meeres Tiefen, auf der Erde Fluren), V. Du staunst, mein Freund.

Iste (1833.) godine imade IV. sv. „Kr. Čbelice“ ove Prešírnove pjesmotvore: a) Glosa (sa geslom: Slép je kdor se z petjam vkvarja itd.): Zgodbe večnih pevcov beri: — Bil berač je pev'c Pelida (u „Poezijah“ 108—9: Le začníva per Homêri, — Prôsil réva dní je stáre). b) Soneti (I—VI.): 1. O Verba! srečna drága

vás domáča, 2. Popótnik príde v Afrike pušáve, 3. Hrast ki na tlà vihár ga zímski trésne, 4. Komur je sréče dóta bla klofúta, 5. Živlênje ječa, čàs v' nji rábelj húdi, b) Čez têbe več ne bo, sovrážna sreča! c) Romanca od dohtarja: Dohtar, ti jezični dohtar (u „Poez.“ 43 je naslov Dóhtar), d) Romanca od učenca (u „Poez.“: Učenec): Klél učénc filosofije (sr. „Ill. Bl.“ 1832. god. br. 2), f) Gazéle 1—7 kao što u „Ill. Bl.“ br. 28 u prilozi — nego bez gesla).

S ovim IV. svezkom prestade izilaziti „Čbelica“, gdje su Prešírn-ove pjesme bile uvjek najljepše. Nego moramo žalibože priznati, da ih Slovenci nisu oočekivali s osobitom radošću. Već Kopitar kao cenzor nije pokazivao prava shvaćanja pjesničtva, kudeć i brišuć koješta sasvim nevina. U Ljubljani se pako najmanje dopadahu Prešírnove „zaljubljene“ i Smolejeve medju narodom sakupljene pjesme. Prešírnov list Čelakovskomu 29. travnja 1833. gorko se tuži na ljubljanske janzeniste, koji da su u svojoj gluposti pronašli, da su njegove pjesme nemoralne, želeć izdanje IV. sv. „Čbelice“ svakako preprièiti. Već Čop, dobiv rukopis za ovaj svezak, da ga prosudi (cenzuriše) nagovori urednika Kaštelca, da je ovaj iz rukopisa iztrgnuo nekoliko posljednjih strana, sadržavajućih nevine narodne pjesme i jednu Prešírnovu baladu. Nego kad je za tim vlada dozvolila štampanje, revizor Pavšek nedade ipak rukopisa Kastelcu, već zamoli vladu, da opozove dozvolu, „indem sich in dr. Prešern's Gedichten noch eine Menge der Sittlichkeit anstössigen Stellen befinden, die dem Censor Čop entgangen zu sein scheinen, überhaupt die Phantasie dieses Dichters trotz einer wohlgemeinten Warnung des Wiener Censors (naime Kopitara) einen bedauernswürdigen moralischen Stoss erlitten hat, da er von seinen Lieblingsstoffe, sit venia verbo, dem Sauglockenläuten, trotz der

wohlgemeinten Warnung des Wiener Censors nicht ablässt". Kopitaru naime u „Novoj Pisariji" ovi stihovi nisu godili:

Res škoda bi bilá, zdaj od nedelje
Do druge kolikrat se serce vnáme!
In šega je, kdor príde pred, pred melje.

Ove „nećudorednosti" Kopitar doduše nije brisao, nego ipak opazio, da će se Kranjice pravom tužiti na nje. Puno više pako nego ovo „Sauglockenläuten" razsrdila je Pavška Bürgerova balada „Der Abt und der Kaiser", za „Čbelicu" prevedena drom. Tuškom. Ovaj „bornirani janzenista" zahtjeva tu, da vlada zabrani štampanje djela „dessen Lesung die Geistlichkeit verbieten, wenn nicht gar verbrennen (die Lesung!!) müsste" i da Čop nebude više cenzorom. Ovaj premudri revizor sklonu dapače biskupa (Wolfa), da je ovaj kod vlade prosvjedovao proti „Čbelici", usljed česa i poslaše corpus delicti Kopitaru u Beč na pregled. Na taj način moralo je dakako izdavanje sasvim dosaditi Kastelcu, te ga je i sbilja obustavio.

Prešíren bijaše već za V. sv, „Čbelice" spremio nješto gradiva, dakako uzalud. Zato pjevaše njemački u „Ill. Bl." g. 1834., gdje nalazimo četiri njegova soneta: u br. 19.: Warum sie werth dass Sänger aller Zungen — Sie priesen von Homer an, dem Hellenen; u br. 21.: Liebesgleichnisse I. Sonett: Der Frühling kommt aus Auen, Bergen, Flüssen; II. Sonett: Wie der, dem alles was er mitgenommen; III. Sonett: Wie brünstig sehnt sich, wer an dunkler Stelle — Gefangen sitzt im unterird'schen Grauen.

G. 1835. imade „Ill Bl." br. 30 tužaljku na uspomenu Čopa:

„Jung stirbt der, den die Himmelsmächte lieben
Der Spruch, mein Freund! hat sich auch an dir bewähret.
. . . . . .
Nicht Du, mein Freund! nur wir sind zu bedauern.

Iste godine (1835.) kolaše u rukopisu njegova „Nebeška procesija“, štampana tek g. 1848. u V. sv. „Kr. Čbelice“, gdje pjesnik šaljivo opisuje, da će gotove nove sgrade (kazino, kolisej i kazalište) kvariti poštene „Ljubljančane i Ljubljančanke“ — vragu na radost.

Sliedeće g. 1836. uvrstio je Pr. u „Ill. Bl.“ br. 4. baladu slovenski i njemački:

Prekòp.

Bil nekdaj je mlad pevic daleč okrog sloveč
Je zložil dosti pesem, od ljubice svoje nar več,
Od ljubice lepe Severe, prevzetne deklice,
Ki niso jo omečile njegove pesmi vse itd.

Die Wiederbeerdigung.

Einst lebt' ein junger Sänger berühmt im weiten Kreis,
Der viele Lieder ersonnen, die meisten der Liebsten zum Preis,
Zum Preis der schönen Severa, für die sein Herz geglüht;
Sie rührte kein's der Lieder, gar stolz war ihr Gemüth.

U sliedećih trijuh brojevih naštampao je pjesnik neke pjesme, naznačene prije „Čbelici“, naime u br. 13. (u „Po z. 150):

Sonet.

Ni majhina bla, Togenburgar, méra
Terplénja tvoj'ga; moje ga premaga...

Sonett:

Wohl gross war, Toggenburg, mein Schmerzgeselle,
Dein Leid; von meinem wird es übertroffen etc.

U br. 18. (u „Poez.“ str. 12.):

Kam?
Ko bez miru okrog divjam,
Prijatli prášajo me, kam?...

Wohin?
Wenn ich herum irr' ohne Rast,
Fragt ihr: „wohin mit solcher Hast?"

U br. 43. nalaze se soneti: a) Blo Mojzesu je nekdaj naročeno (u „Poez." str. 151.); b) Oči so le per nji v deklét ble sredi (u „Poez." 155.); c) Kadar obupa učenost zdravnika (u „Poez." 156).

Sredinom god. 1836. prijavi se Pr. s malom knjižicom (u 8ini, str. 34): Kèrst per Savici. Povest v verzih. Zložil Dr. Prešérin. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blaznik 1836. Sonetom: Izročam prijatla dragi mani u „Poez." 168: Matiju Čopu), nekako posvećuje „Kèrst" prijatelju Čopu. Preštampan je „Kèrst" u „Novicah" g. 1844., br. 29—35. a napokon izpravljen i ponešto popunjen u „Poezijah" (str. 168—191).

Zanimiv je list Čelakovskomu, pisani o „Kèrstu": Mein neuestes Product bitte ich als eine metrische Aufgabe zu beurtheilen, mit deren Lösung der Zweck in Verbindung stand mir die Gunst der Geistlichkeit zu erwerben... Die Geistlichen Herren waren diesmal mit mir zufrieden und wollen mir auch meine vorigen Sünden vergeben". Dalje moli medju ostalim, da se Č. pobrine za štampanje slovenskih narodnih pjesama, koje bijaše sakupio Smolé (za 6—7 štampanih araka), kojih on sam radi upornosti i rovanja „unserer jansenistischen Obscuranten" u Ljubljani nikako nemože izdati.

G. 1837. Pr. opet pjeva u „Ill. Bl." i u br. 9. nalazimo jedan sonet Mickiewiczev (preveden na njemački): Resignation: Wer ohne Erwid'rung seufzt, gross ist das

Unglück dessen, — Noch grösser dessen, den das leere Herz langweilet itd. Baladu „Zdravilo ljubezni“ čitamo u br. 19. (Ljubimu ljub'ca lepote cvet, — Vmerla je stara osemnajst let itd. (u „Poez.“ 53—56), a u br. 38: Sonet (njemački i slovenski, u „Poez.“ 157):

Aufthun wird sich, wenn das Gericht vollendet
Der Himmel den Erwählten, all' sein Segen etc.

Odperlo bo nebó po sodnim dnevi
Se zvoljenim, svit glorje nezrečeni itd,

G. 1838. priobćio je Pr. u „Ill. Bl.“ br. 9. baladu „Ribič“: (Ribič marsiktero noč vesla, — Gori na nebi zvezda miglja, — Nevarne mu kaže poti neba). Pr. bijaše počeo pjevati o „sladkoj ljubavi“, ali mu odmah nekoji Slovenci počeše predbacivati, da mu je Muza premalo stidljiva, dapače sablažnjiva. Njim odgovara pjesnik sa Ovidijem njemački (Getico sermore):

Da ich, wie er nicht kann vom Dichten lassen;
Wiewohl mein heimisch Lied mir nicht zum Frommen
Nur Missgunst mir bereitet, blindes Hassen,
Vergebt, dass ich ihm (Ovidiju) folgend unternommen,
In Worte meinen innern Gram zu fassen,
Die ich von meiner Mutter nicht vernommen.

A onim Niemcem, koji ga poticahu, da o svojoj ljubavi pjeva — njemački (osobito „Gazele“), jer da njemački u njegovoj domovini običavaju govoriti gospoda, a slovenski — služinčad, odgovara:

Den strengsten Dienst dien' ich, den freie Seele
Gedient, die Liebe schlug in ihre Bande,
Nicht darf ich gegen jene Sitte fehlen (da govori slovenski) i t. d.

S druge strane kori one, koji, premda rodom Slovenci, počeše njemačkom pjesmom slaviti njemačku prosvjetu („Ill. Bl.“ br. 38) i to još slabo. Zato veli, da

bogatoj Njemačkoj nitko nebi smio zapostavljati vlastite majke, ako pako tudjinki šta daje, ima barem biti dragocjeno, jer inače ona „auf Armseligkeiten blickt mit Hohne“.

U br. 21. nalazimo (slovenski i njemački): „Prosto serce“, koje je kašnje kao geslo postavio „Poezijam“ na čelo:

Sim dolgo upal, se dolgo bal;
Slovo sim upu, sim strahu dal.
Serce je prosto; — mirno, srečno ni;
Nazaj si up, nazaj si strah želí.

U „Poezijah“ je ovo geslo nešto promjenjeno.

U br. 25. (u „Poez.“ 36: „Pevcu“ pjesnik se tješi u nevolji:

Kdo zna
Noč tamno razjasnit, ki tare duha itd.

te zove ovu pjesmu: Oserčenje.

Prije g. 1839. (a kada baš, neznamo pravo) spjevao je Pr. svoj prekrasni „Sonetni venec“, u kojem prva slova stihova sastavljaju ime njegove Julije (naime: Primicovi Julji). U „Poez.“ nešto je izpravljen, a „Magistrale“ u nekojih je eksemplarih Pr. sam pomješao (u izdanju Jurčič-Stritarovom g. 1866. pravilno je štampano).

U sbirci „ilirskih narodnih pjesni“, izdanoj g. 1839. Stankom Vrazom, Prešírnovim pobratimom, nalazimo kod pet pjesama zabilježeno, da ih je sakupio Pr. a u uvodu se veli, da i Pr. sakuplja narodne pjesme. Pripovieda se tu, da je Pr. svoju sbirku dao Emilu Koritku. Bez dvojbe poticaše on takodjer i Smolé-a, koji je izdao: Pesmi kranjskiga naroda (sv. I—V. od g. 1839. do 1844., imade ih tu, koje je Pr. zapisao), a osim toga nastojaše, da se štampa i više drugih stvari (n. pr. Vodnikove pjesme, Linhartova: Veseli dan: vesela igra, izradjena po Beaumachais-evoj), Garrik-ova: Varh itd.).

Napokon sastavi Pr. nekoliko „nadgrobnica“ (Koritku, Vodniku, Linhartu).

G. 1839. pojavila se uz „Ill. Bl.“ njemačka „Carniolia“. U III. tečaju (br. 59) odgovara Pr. nekim kudiocem, koji da nerazumiju, kako može Pr. dobro pjevati, komu inače ništa neide za rukom medju ostalim i to:

Wenn Dichten auch nicht mein Beruf gewesen,
Doch sang ich, als der Pfeil mich unvermuthet
Getroffen, von dem ich nicht kann genesen.

Isto tako naštampano je u IV. tečaju istoga časopisa (1441—42.) više pjesama: Bog te obar (prešt. iz „Ill. Bl.“ 1842. br. 13, u „Poez.“ 15, 16.) K slovesu: Kaj od mene preč oko, njemački: Warum so den Blick von hier. U V. tečaju nalazimo u br. 13.: Izgubljena vera: Nebeško sijejo oči (u „Poez.“ 19, 20) i njem: Noch strahlet fort der Augen Schein; u br. 74.: Čopu pri odlazku u Celovc: Zieh glücklich fort aus Deinen Vaterlande. U VI. tečaju nalazimo sonet: An eine junge Dichterin: Fühlst du Begeistr'ung dir den Busen schwellen.

„Ill. Bl.“ g. 1843. pako imade br. 23. Ukazi: De ne smem si ukazala (u „Poez.“ 13), a g. 1844.: Sila spominja: Drug ti je v skerbno nastavljene mreže (u „Poez.“ 17, 18), u br. 20: Mornar (vele da je pjesnik imao tu pred očima nesretnog si prijatelja Smolé-a). Nezvesta, bodi zdrava (u „Poez.“ 21, 22), u br. 44.: V spominj Andreja Smoleta: Černe ta zemlje pokriva odeja (u „Poez.“ 50—52). U „Novicah“ g. 1845. br. 3. nalazimo na uspomenu Valentina Vodnika (u njegovoj mjeri): V Arabje pušavi — Se tiček rodi (u „Poez.“ 25, 26,), u br. 16.: Pesem od železne ceste: Bliža se železna cesta (u „Poez.“ 29—32), br. 22.: Kaj se smé in more péti: Popusti posvetno rabo (u „Poez.“ 88. 89: Orglar).

„Ill. Bl.“ g. 1845. br. 3. imade: Judovsko dekle: Stoji Moravški terg Lescé (u „Poez“ 50—52), a „Novice“ br. 27 (iste godine): Janezu Hradeckitu: Od serčno zaželjeniga poklica, br. 44. Memento mori (treći put štampano), g. 1846. pako imadu (br. 8): V spominj Matija Čopa (po latinskoj mjeri), isto imade „Ill. Bl.“ 17. po naglasku (tako je štampano i u „Poez.“ 95, 96, „čisto po naglasku“).

G. 1847. pojaviše se „Poezíje“ Dóktorja Francéta Prešérna sa geslom:

Sim dólgo úpal in se bál,
Slovó sim úpu, stráhu dál;
Sercé je prázno, srečno ní,
Nazáj si úp in stráh želi.

U Ljubljani. Natísnil Józef Bláznik. 1847. 8mina str. 192. Štampalo se 1200 eksemplara. Pjesnik je gradivo svoje razdielio na: I. Péšmi (medju njimi dosad još nespomenute: Pod ôknam, Prôšnja, Zapušêna, Nezakónska mati), II. Baláde in Románce (medju njimi još nespomenute: Neiztrohnjêno sercé, Ženska zvestôba), III. Razlíčne poezíje, Zabavljívi napísi (medju nespomenutimi: Nékim pévcam duhóvnih pésem: Rés je duhóvna, in rés pésem ní váša duhóvna; Krémpeljnu: Nísi je v glávo dobíl itd.; Kopítar: Nôsil učéno glavó z častjó sim vsèh premagávec; Daničarjam: Perjátel! ki z' svetá prídeš; Baháči čvetéro bòlj mnóžnih Sláve redóv: Čêh, Polják in Ilír, Rús svój zobráziti jêzik; Naróbe Katón: Od drúgih mánj-i in častèn mànj ród je slovénski; Pričujóče poezíje: Smé nékaj nas). IV. Gazéle. V. Sonètje (medju nespomenute spadaju: Je od veséľga čása têklo léto, Ni znál molítve žlahtnič tèrde gláve, Sanjálo se mi je, de v svétim ráji, Na jásnim nébi míla lúna svéti, Marsiktéri rómar grè v Rím, v Kompostêlje, Zgodí se v časih, de Mahomedáni). VI. Kèrst per Savíci.

Iz naštampanih 1200 eksemplara pjesnik je do svoje smrti sretno prodao ih 350! G. 1866 izdadoše J. Jurčič i J. Stritar u „Klasju z domačega polja“: Pesmi Franceta Preširna s pesnikovo podobo, z njegovim životopisom in estetično-kritičnim uvodom. U Ljubljani 1866. 16ini str. 252.

„Četrdesetosmu“ godinu pozdravio je Pr. pjesmom „Zdravljicom“: „Prijatli! odrodíle — So terte vínce nam sladkó.“ Sjeća se tu najprije svoga roda a zatim svega slavenskoga svieta, vruće želeć, da:

Edínost, sréča správa
K nam nazáj se vernejo;
Otrôk, kàr ima Sláva
Vsi naj si v róke séžejo.

Tu vidimo jasno njegov slavenski ideal, a dalje nam pjesnik razvija svoj čovjekoljubivi napredno-prosvjetni ideal u želji, da svane dan, kad

kóder sónce hódi
Prepír iz svetá bo pregnán,
Ko roják
Prést bo vsák
Ne vrág, le sósed bo meják. (u izd. god. 1866. str. 222—23).

Ova pjesmica je znamenita, jer je Pr.-ova — labudnica. Koncem g. 1848. počeo je naime jako slabiti, a njegove pjesme, prvi put naštampane u V. sv. „Kr. Čbelice“, izašle početkom g. 1849., bile su već prije spjevane. naime: Nuna: Veséla spomlád se zbudíla je spét (u izd. g. 1866. str. 219.), Svéti Senán: Zató, de b' od žénskih ne bil zapeljan (1866. str. 230—31), Šmarna gora: Vi, ki hodite na svéto — Šmarno gôro, blagor vam! (1866. str. 240—42), Nebeška procesija: Osemnajsto in petéro — Leto gre čez tridesét. (1866. izd. str, 231—35), napokon iz „Novicah“ (1848. g.) je pre-

štampana baš spomenuta „Zdravljica“ kao što i „V spominj Matíja Čópa“.

Pr. dakle u svoje „Poezije“ nije primio svih svojih već obielodanjenih pjesničkih proizvoda.

Spomenusmo već gore, da je Pr. umro 8. veljače g. 1849. U 10. br. donesose „Novice“ opazku: „Razun 13 razdelkov poslovenjene „Parizine“, nekaj nemških pesem in nekterih pisem svojih prijatlov ni slavni pesnik nobenih druzih pisanj zapustil.“ Iz ove ostavštine priobćiše „Novice“ (1849): Ljubljančanom (u duhu nebeške procesije): Fárnih cerkvá pét íma Gospód Bóg v náši Ljubljani (1866. izd. 254: Božje in hudičeve hiše v Ljubljani — dakle nešto promienjeno), „Uganki“ (zagonetke): Šestero čerk je zvezano tako (izd. g. 1866. str. 253—4).

U „Slovenskom koledarčku“ priobći dr. Bleiweis Prešírnov prevod Byronove „Parizine“ (od 9. odiela — 13 t. j. do kraja: Odlašovc Azo ni ... Molčé dovoli on mu prošnje te: u izd. g. 1866. naštampana je čitava Parizina 1—13 str. 242—51. nego znatno izpravljena).

U „Dostavku“ izdanja g. 1866. (str. 219—56) nalaze se ove do tada još nespomenute i prije neštampane: 1. Zarjavela devica: V tridesetem d'víčica — Reva še samičica (str. 221 - 22). 2. Tri želje (Anastazija Zelenca-Grüna): Ko želje bi veljale kaj, — Tri želel bi reči (str. 224—35). 3. Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori: Zašlà sem in stezé ne vém (str. 236—40). 4. Ljubezni tiranija: Vi, kterim je ljubézni tiranija (strana 241—52). 5. Napis na grobu Franceta Julijana: Opásal vére bil orožje (str. 253. izdatelji misle, da se samo veli, da je ovaj „napis“ Pr.-ov). 6. Bog: Kar je, beží (str. 255). 7. Repiču: V Ljubljani je možič, — Ki mísli, de je ptič, — Pa je ptíča kosič — Repič (str.

255), 8. Novičarjam: Tát, rokomavh govorí jêzik drúgim neuméten (str. 256).

Ovo izdanje odlikuje se uvodom (osobito estetično-kritičnim njegovim dielom); nego u samom tekstu odviše je toga mienjano, kadkada pače bez osobite potrebe.

Na Prešírnovu ostavštinu spadaju još — kako javlja dr. Bleiweis u „Letopisu Matice slovenske“ g. 1875. str. 153—79 (gdje nabraja): 1. Slovenske pjesme: Zdravica ob novini leta 1844.; Tri želje; Vso srečo ti želim; Tempora mutantur. 2. Njemačke pjesme: Sonet: An bösen Stunden leidend muss entsenden; Verflucht sei das Erfahren, das Erkennen; Des Sängers Klage (Ihr hörtet von der Zwerge argem Sinnen), 3. Različiti listovi, naštampani podpuno ili djelomice. — G. 1877. imade isti „Letopis“ listove, koje je pisao Pr. Vrazu.

III.

Tu mi je spomenuti još nješto o pjesnikovoj ostavštini. Kada je Pr. bio baš na umoru, vidjela su dva svjedoka, kako mu sestra „Katra“ pali knjige i „spise“ očitujuć pri tom, da radi po nalogu dekana Dagarina.[6]) A nezna se, da li je to činila s bratovom dozvolom, ili bez nje? Jedan svjedok veli medju ostalim: „Običavaše (Pr.) pisati sve pjesme, „zabavljice“ i sve dobre dosjetke na listiće, velike četvrt arka. Ove bacaše u ormar. I takvih listića bijaše veoma mnogo, jer nije bilo gotovo večeri, da Pr. nebi bio donio nam u krčmu kakve pjesmice, ili pako pjesmu spjevao u krčmi, te ju odmah pribilježio. (Pisao je takodjer svaku večer doma, osobito, ako je prije malo više pio („bil malo vinjen“).

Barbarski takav čin dakle sbilja se dogodio. Isti svjedok pripovieda, da je on sestri zabranio dalje paliti ali ga ona nehtjede slušati, i kada se je istoga dana

[6]) Fr. Levec: Odlični itd. („Zvon“ 1869 str. 66 sl).

poslije podne vratio, da je bilo već sve spaljeno, (auto da fé bilo je dakle u jutro) te je samo spasio dva svežčića „sitnih pjesmica (drobnih pesmic)“, pisanih Prešírnovom rukom, dielomice njegovih, dielomice Vodnikovih. Od njih je jedan u dućanu svjedoka bio nesmotreno potrošen za zamotanje, a drugi nekamo zavrgnut, (ali ipak prije prepisan g. Br.).

Na pitanje, što da se je spalilo, odgovara prof. Levec o. c., da od liričkih pjesama jedva koja „budući je najljepše sakupio Pr. g. 1847. u svojih „Poezijah“, čijih rukopis, kako je došao od cenzure, čuva se dobro ujedno sa njemačkimi pjesmami — u Ljubljani“. Nego spaljene da su bile valjda sve literarne sitnice — „literarni drobiž“ — Prešírnov, njegove pjesničke strelice — „osobne“ i političke, koje da većinom nisu bile nikada predane javnosti. nego samo prijateljem u krčmi, premda je dakako šteta, da su propale, jer su bile sigurno veoma „slane“, liepo dopunjujuć pjesnikov značaj. Moguće je pako, da je propala tu veća poviest i čitava jedna tragedija (ili barem jedan znatan njezin dio). Da je naime pisao poviest, znademo iz listova, pisanih Čelakovskomu, a da je pisao tragediju, svjedoče ustmeno njegovi prijatelji i potvrdjuje on sam. U „Novoj Pisariji“ („Čbelica“ 1831.) veli „učenik“ (Prešíren):

„Románce zdéj pojéjo in baláde,
Tragédija se túdi nam obéta.
Sonête slíšim péti pévce mláde“.

Tu bismo mjesto „tragédija se túdi nam obéta“ najlaglje mogli protegnuti na samoga Pr.-a, osobito obzirom na druge još dokaze. G. 1832. (7. ožujka) piše Pr. Čopu u Celovac, neka mu javi, kakva stihotvorna mjera bi najbolja bila za kranjsku (slovensku) tragediju? A tri dana kašnje (10. ožujka) već mu piše, da imade

*

nacrt „za kranjsku tragediju“ već gotov, da će predmet biti bogat činom, te ljubav u njem glavni predmet. U drugom pako listu spominje, da tragedija napreduje.[7])

Prema svemu tomu mogao je Dagarin podpaliti i ovom tragedijom svoj „kries“, premda to nije posve dokazano. Za njegovo opravdanje možemo kazati, da je u to doba vladala prava strast (osobito medju svećenstvom) paliti knjige svjetskoga sadržaja: ljubljanki kanonik Juraj Zupan — inače naobražen i „umjeren“ čovjek — spalio je n. pr. Schiller-a, kanonik Albrecht tražio na ladanju Dalmatinove protestantske biblije, te, našav ih više, sbilja — spalio (ili u obće uništio).

IV.

Pr. bio je čist značaj, otvoren, duhovit (manje rečit) i dobar čovjek. Vele, da ga nije nitko mogao zaboraviti, ako je bio barem jedan put u njegovom družtvu, kada je bio „dobre volje“, kadno se je kod njega obično sve pretvaralo u stih, šalu, sarkazam, ironiju. Svojim duhom je dakle ljude očaravao. Prave njegove slike nemamo. Bio je srednje veličine, crnomanjast, nosio dugu kosu, odlikujući se malima nogama i elegantnima rukama i osobito izrazitimi malimi očima. Oko ustiju igraše mu izraz osobite srdačne dobroćudnosti.

Osobnih prijatelja imao je naš pjesnik malo: Zupan mu morao (g. 1835.) u progonstvo u Celovac, a iste g. izgubije najmilijeg si prijatelja Čopa (udavio se u Savi) G. 1839. umre mu prijatelj Korytko, a još prije (god. 1836.) za Čopom najdraži mu prijatelj — Andréj Smolé, tako, da mu ostade još Kastelic i drugi neki „čbelari“, kojim je pako praktičan život oduzeo veselje za pjesničtvo.

Znademo dalje, da je na odvjetničtvo čekao 14 go-

[7]) Sr. Fr. Levec o. c.

dina, te četiri puta uzalud molio za izpražnjeno mjesto, uzalud, jer je bio liberalni „Freigeist“. Kao odvjetnik radio je savjestno i vele, da nije nikada parnice izgubio, jer da je nije primio, ako nije bila pravedna i tako rekuć već u napred dobivena.

Već od g. 1842. imao se brinuti ne samo za sebe njegova draga rodi mu dvoje djece, kojoj je pjesnik bio: dobar otac. Moramo pako priznati, da je pjesnik u Kranju kao odvjetnik nešto odviše radio, kako je već prije bio obećao („Poez.“ 131):

Celdán iz právd kovál bom rumenjáke,
Zvečér z prijátli práznil bóm bokále
Pregánjal z vínam bóm skerbí obláke.

Ipak je sve vrieme marljivo radio, za svoje se brinuo i rado pomagao siromakom, dieleć više puta s njimi i novce i rublje i odjeću. Bijaše takodjer osobit prijatelj djeci, kojoj bi više puta šta darivao, pa bi ga rado pratila, kada god bi se pojavio na ulici. Nesebičan i čisto demokratičkih nazora stekao si naš pjesnik ljubav mnogih, premda ga nisu baš dobro razumjeli. Bio im je neobičan, čudnovat čovjek, zdrava bistra uma, koga su rado slušali, gdje god bio. Ali našao si je ujedno mjesto zaslužena odobrenja mnogo zlih — većinom osobnih protivnika i neprijatelja. Zato osjećaše se ponešto zapuštenim, izgubiv gore spomenute prijatelje (Zupana, Čopa, Korytka i Smolé-a). U tom duhu piše Čelakovskomu (22. kolovoza 1836.) o samom sebi: „Ich als das schwankendste Rohr in der Wüste der krainischen Literatur würde ein zweiter Johannes die Stimme erheben und den Messias verkünden; allein die Pharisaeer und Schriftgelehrten lassen mich nicht zu Worte kommen, auch behagt mir die Wurzel- u. Heuschreckenkost nicht.“

Tako je živio, dok ga koncem g. 1848 nije svladala vodena bolest tako silno, da je od mjeseca studenoga do smrti (8. veljače 1849. g.) morao ostati u sobi. Sprovod bijaše mu sjajan; god. 1852. postaviše mu štovatelji liep spomenik na groblju (u Kranju) tamo pod kranjskimi planinami, u oči sivog Triglava, u liepoj Gorenjskoj, koju je pjesnik tako ljubio i gdje sada spava vječni sanak.

V.

Spomenusmo do sada više crtica tako rekuć iz vanjskog života pjesnikova i vanjskog njegovog razvitka. Nego već je Stritar[8]) pravo kazao, da pravi Prešírnov život jesu njegove „Poezije.“ Poznato je, da svaki pisac, svaki pjesnik diete je svoga vremena. U koliko je pako ova piščeva suvremenost rezultat povjestničkoga života, u toliko je i on diete ne samo suvremenosti nego i prošlosti. S druge strane pisac zasiže u budućnost, pripravljajuć joj svojom djelatnošću, svojim uplivom na suvremeni mu život uvjete, po kojih se zatim ovaj više manje nuždno razvija.

Da nam Prešírnovo znamenovanje bude jasnije, kazati ćemo najprije dvie tri o gospodujućem duhu u doba, kada je pjesnik živio, u obće i za tim o našem slavenskom preporodjaju napose.

Lažni klasicizam, koji do francezke bune gospodovaše više manje u svih europskih znatnijih literaturah (osobito u francezkoj) morao je zatim u 20-ih godinah našeg stoljeća u Francezkoj odlučno ustupiti mjesto novomu pravcu — romantizmu, koji se je tim lakše mogao razvijati i drugdje, budući je po svojoj naravi (donjekle — prema klasicizmu — dapače demokratičkoj) ideale tražio ili u romantičnoj prošlosti ili pako u sadašnjosti, razmatranoj kroz romantičnu prizmu. Ova na-

[8]) Pesmi Franceta Prešírna 1866 str. 12.

rav novoga pravca prijaše nuždnomu odmaranju uzburkanih duhova poslije velikih dogodjaja, stojećih u savezu sa francezkim prevratom, prijaše vladarom i vladam, nemiešajuć se u njihove poslove i dajuć vremena i sgode, da se novi odnošaji učvrste.

S druge strane bijahu novi družtveni faktori pridobili toliku silu, da ih nikakva restauracija (bourbonska ili druga) nije mogla više iztisnuti: gradjanstvo i s njim kapital javljaše se sve jasnije kao gospodujuća sila. Ovoj sili pako idjaše u prilog svestrano oslobodjenje mnogih vezanih sila, da se mogla tim šire i tim brže razviti nova sila, neograničeno natjecanje, koje je jedan tadanji francezki kralj postavio si kao državno pravilo u znamenitom: laissez faire, laissez passer.

Neda se tajiti, da je za tim novo doba takodjer mnogo doprinielo n. pr. ka oslobodjenju kmetova, da je budilo ideju narodnosti, koja je bez dvojbe većinom tatakodjer ideja oslobodjenja i u tom pogledu i ideja čovječnosti, napredka. Zato vidimo, da ova ideja, jednoč probudjena, sve to više raste, te je već imala dosada velik uspjeh, ako i nije svršila svoje zadaće oslobodjenja i napredka. Ona je više manje probudila takodjer slavenstvo. I baš kada je ovaj suvremeni preporodjaj tjerao svoje prve klice, rasao je naš pjesnik i njegov pjesnički duh.

Obaziruć se na sve to, možemo dakle i Pr.-a — kao što svakoga pisca-umjetnika — razmatrati a) sa gledišta t. zv. povjestničke i b) čisto umjetničke kritike.

Prešírna obično zovu utemeljiteljem slovenskog pjesništva. I on je sbilja daleko nadkrilio svoga predšastnika — pjesnika Vodnika. Ovaj se je još težko borio sa pjesničkom mjerom, koju je napokon uzeo sasvim od narodnih pjesama tako, da su i njegove umjet-

ničke pjesme većinom preradjene po narodnih te im slične po obliku i sadržaju. Pr. pako, došav 10—15 godina poslije Vodnika, našao je već mnogo toga znatno promienjena. Jezik n. pr. bijaše već vrlo napredovao u ovom stoljeću, pojavilo se više slovnica (Kopitarova 1808. Vodnikova godine 1811. Franul de Wiessenthurnova godine 1812. Šmigočeva godine 1824. Danjkova 1825., g. 1830. Metelkova i g. 1829. Gutsman-Jarnikova). Uz to učila se slovenština za francezke vlade javno, a g. 1817. osnovana bi za nju osobita stolica na ljubljanskom liceju: Vodnikovo sjeme bilo se u obće veselo razraslo. Ravnikar pa i mnogi Metelkovi učenici pisahu izvrstnom slovenstinom knjige za slovenski puk. U to doba je rasao te učio naš pjesnik, i kada je za tim stupio pred občinstvo (g. 1827. ili bolje 1830.) njegov je glas jasan, odlučan glas naobražena čovjeka i nadarena pjesnika, koji se nekoleba — kao što je činio Vodnik — što i kako da pjeva?

Dočim je Vodnik u pjesničkoj mjeri ravnao se po narodnoj pjesmi, prihvatio je Pr. po njemačkom i ruskom primjeru naglasak temeljem pjesničke mjere povukav tim sve pjesnike za sobom, tako, da do danas nije nitko kušao, da zabaci pravilo, sasvim odgovarajuće zakonom slovenskog jezika. Dalje je Pr. dao slovenskomu pjesničtvu umjetnički savršen sadržaj, te ujedno obogatio ga tolikom množinom raznovrstnih pjesničkih oblika, stihova, kitica, do tada Slovencem većinom još nepoznatih, ili im neobičnih, kao što nitko pred njim — pa niti za njim.[9])

Prešírnove poezije jesu prema svojemu ne baš ve-

[9]) Na veliku raznolikost pjesničke mjere uplivala je kod Pr-a (osobito njemačka) romantika te je pjesnik uzimao kad kada koju „temeljnu misao", ali ju razvilo sasvim samostalno. Gl. kritiku Fr. Levistika: Zgodovina etc. u „Ljubljanskom Zvonu" I. 438 sl.

likomu broju veoma raznolike: „Od nježne pjesme, koja tiho-bojazljivo moli milost drage, do oštre pjesme, koja svojim žalcem — ne bez otrova — protivnika ubada baš tamo, gdje ga najviše boli; od vesele pjesme, koju glasno popieva mlad vojnik, veseleć se svojoj mladosti i sili, do žalostne napitnice, pjevajuće:

De ni nesréčen, kdor v gróbu leží („Poez. 27.) kakva razlika! I sve ove pjesme tako različite, tako u svojoj vrsti savršene!“[10]) Većina njih pjeva ljubav, kao što sam pjesnik nalaže uvodnoj pjesmi:

Sèrca bolečíne skríte
Terdosèrčni oznanúj

veleć žicam (strúnam):

Ako mór'te, omečíte
Neusmíljeno sercé.

Dalje veli pjesnik u uvodnom sonetu (Očétov náših):

Preslábe péti bôje vam slovéče,
Pojó Krajníc lepôto môje strúne
In tvôjo část, nevsmíljena devíca!
Pojó ljubézni môje vam nesréče...

U „Sonetnom viencu“ moli dragu (Poez. 146):

Naj pésmi mílost tvôja saj obsíje,
Ki z'njih, hladíti ráne si skeléče,
Poêt tvoj nóv Slovéncam vénec víje.

U sonetu: Biló je Mójzes têbi naročêno („Poez.“ 151.) pjeva:

Pét' ljubeznívost tvôjo in lepóto,
Je mój poklìc, in sámo opravílo.

Iz ovoga bismo mogli zaključiti, da je Pr. nesretan pjesnik nesretne ljubavi, njekakav „troubadour“, da mu dakle samo ljubav daje značaj — erotičkog pjesnika. Nego već je Stritar dobro opazio, da jedino ljubav „nemože napuniti mužkog srdca“, te dokazao, da kod pjes-

[10]) J. Stritar o. c. 16.

nika uz ljubav prama dragoj gospoduje domorodna ljubav i ljubav prama idealu. Iz domorodne ljubavi — pjeva pjesnik — tekle su mu suze, pekla ga misao

de Slovénec míle
Ne ljúbi mátere, vanj upajóče („Poez.“ 141).

Nego prošlost ga ne raduje:

Vihárjov jeznih mèrzle domačíje
Bilé pokraj'ne náše so, kar Sámo!
Tvoj dúh je zgínil, kar nad tvôjo jámo
Pozábljeno od vnúkov véter bríje („Poez.“ 140)

Robovala je uviek slovenska zemlja i to radi nesloge:

Oblóžile očétov razpertíje
Z Pipínovim so járma súžno rámo (ib.),

izpunila se nevolja: „Minúli sréče so in sláve časi (ib.) Zato pjesnik gorko tuži:

Na tlèh ležé Slovénstva stèbri stári
V domáčih šêgah vtèrjene postáve
. . . . . .
Le ptújcam sréče svít se v Krájni žári
Ošábno nós'jo tí po kônci gláve („Kèrst“ —

u „Poez“ 175). Dá, draga je pjesniku slovenska zemlja,

Ktéra zdej íma grob kómej za nàs („Poez.“ 18.)

Tudjinstvo preotelo je mah:

Kaméne náše zapušêne bóž'ce,
Samíce so pozábljene žalvále,
Le ptújke so častíle Kránjcov mnóž'ce (P. 138).

Nego duh vremena bodri i njega: motreć po širokom svjetu vidi, da „nar vèč svetá otrôkam slíši Sláve (Kèrst — „Poez.“ 171). Misli, da Slovenec (Slaven) neljubi mile majke, tugom mu napuniše srdce, probudiše

Željé, de zbúdil bi Slovénš'no celo
De bi verníli k nam se časi sréče (Son. vienac. „Poez.“ 141).

Velik pjesnikov duh dakle već je tada mislio o či-

tavom slavenstvu, i nećemo se varati, ako uztvrdimo, da je (spomenuto već) poznavanje Čeha (a osobito Čelakovskoga) mnogo pripomoglo ovako širokomu shvaćanju slavenstva. Kako milo moli u istom duhu, da bi se smilovalo nebo, te poslalo Orfeja, da domaćimi pjesmami raztali srdca sinova Kranjske, njih i plemena svih Slavena na okolo:

De bi nam sèrca vnél za čast dežéle
Med námi potolážil razpertíje,
In spét zedínil ród Slovénš'ne céle! (Sonetni venec — „Poez.“ 139).

Ovaj posljednji stih proteže se na slavenstvo u obće.

Pjesnik nadahnut je čvrstom nadom bolje budućnosti, kada

Vreména bódo Krajncam se zjasníle
Jim mílši zvézde, kákor zdéj sijále.

Ako pomislimo, kada se to pjevalo, moramo se čuditi jasnomu, dubokomu shvaćanju pjesnika, moramo priznati, da je vruće ljubio svoju domovinu, i ne samo nju, nego čitavo slavenstvo u obće. Zato je čudnovato, da se pored svega toga spočitavalo pjesniku, da je samo „Kranjac“, da nema srdca za sve slavenstvo.

Ljubav prema domovini i slavenstvu u obće je, dakle, drugo glavno čuvstvo, oduševljavajuće pjesnika. K tomu dolazi treća ideja: ljubav prema idealu i neizbježiv konflikt sa životom, usljed kojega je pjesnik nesretan i njegove pjesme „iz krájov niso, ki v njih sónce síje (son. venec: Magistrale — „Poez.“ 147). Rano već okusi pjesnik „plod spoznaje“ i dosta mu radosti ubio njegov otrov, jer doznao je, da se zakleo sviet „prezirati čistu savjest, dobar čin“, da naći vjernu ljubav“ je „kratak san“, da „samo novac daje slavno ime“

te da se štuje samo to medju nami, što „sliepi um prevarami i laži“. Sve to „zadade srdcu dubokih rana“ te vrieme napokon nauči pjesnika gorku istinu, da „jesmo punili lagve bez dna“ („Poez.“ 106—107: Slovó od mladósti). Slično pjeva o svom prijatelju (V spomínj Andréja Smoléta: „Poez “ 27), da se vratio sa putovanja sa „sdvojnim srdcem“, jer

Vídil povsòd si, kak íšejo dnárje,
Kàk se le vklánjajo zlátmu bogú;
Kjé bratoljúbja si vídil oltárje?

Ove dvie pjesme (Slovó od mladósti, V spomínj A. Smoléta) pokazuju nam osobito izrazito, kako je pjesnik jasno vidio glavne družtvene mane i kako mu težak bijaše postojeći nesklad medju životom i ideali. Pjesnik netješi se liepimi frazami — kao što rade nezrela djeca — nego muževnom jasnoćom spoznaje realnost kakova je, dajuć ovomu osjećanju i osvjedočenju visoko pjesnički oblik. I pjesnik je govorio tako tada, kada je u Europi gospodovao romantizam, tako neprijateljski realnomu shvaćanju života, budući je sve vidio u fantastičnom polusvjetlu i romantičnoj -- laži. Nam nečine se sada ove ideje i ovaj jezik toli neobičnimi, koli Prešírnovim suvremenikom. Jer od tada već je realno shvaćanje i u pjesničtvu posvuda više manje prevladalo. Nego tada čuo se takav jezik medju Slaveni samo još kod Rusa — kod njih još jasnije i jače — kod ostalih glasio se (skoro izključivo) samo romantizam ili pjesnički i domorodni optimizam, ili napokon slabašno tužakanje o slavenskoj vjekovitoj nevolji. A naš pjesnik tu jasno vidi i odlučno kori, „da Slovenac neljubi drage majke, nadajuće se u njega“ („Poez.“ 141).

Kamo sreće, da je pjesnik još više — nego je — udarao u ovu žicu, i da je realan život sa još više

strana odsievao u velikom njegovom pjesničkom duhu! Ali nemila smrt uništi nemilo sve takve nade rodoljuba koji su pjesnika s prave strane shvaćali.

Naš pjesnik nosi u srdcu visoki ideal o čovječjem životu i sreći. Taj ideal mu veli, da smo si svi braća, da se imamo ljubiti medju sobom. Život pako mu kaže kako se mrze i progone medjusobno često i najbliži rodjaci, ljudi istog kraja, istog naroda, te da nema „bratoljubja“, nego se sve klanja „zlatnomu bogu“. Zato pjesnik gorko tuži, da je ostavio „sretno, domaće selo“. Da je ostao doma, „nebi znao, kako se sve pretvara u otrov, sve što sladka obeća srdce, nebila bi mu oduzeta vjera u sama sebe, ne bio bi igrom nutranjih bura“ (O Verba — „Poez.“ 161).“ Ostavio je kuću pun nada. Nego već ga one više nevaraju u tamnoj noći: „razvedrila se noć, zieva mu nasuprot ogavnost života, puno nevolje i stiske zieva duboka propast bez ikakva spasonosna puta (Popótnik príde — „Poez.“ 162).“ U takvom sdvajanju zove (Sonet: Življênje jéča: „Peez.“ 165) prijaznu smrt, kao vrata i sretan put onamo, kamo nedosiže sila progonitelja, onamo, kamo njihovih krivica neće biti za nami, onamo, gdje se lišava čovjek svake nevolje“. Nego i ovo sdvajanje prolazi: pjesnik umiruje se u podpunoj resignaciji, jer „nestalo straha i ujedno nestalo varave nade: neka ga nadalje sreća gladi, ili tuče, naći će ga neosjetljivom kladom (Sonet: Čez têbe — „Poez.“ 166). Istu misao opetuje u stihovih, koje postavi na čelo svojim „poezijam“: „dugo se nadah dugo bojah; oprostih se nade i straha: „Srdce je pusto, sretno nije: natrag si želi nadu i strah“.

Dakako, da ove resignacije nesmijemo uzimati baš doslovce, jer znademo, da je pjesnik sve do svoje smrti živo se zanimao za sve, što je prijalo njegovim idealom. Uz sve to valja nam ipak priznati, da je nesuglasje

medju idealom i životom pjesnika učinilo osjetljivim za tugu i stradanje. Takvomu pjesniku je nesuglasje medju idealom i životom izvor duboke srdačne tuge i bezkonačne težnje. Tako mu je ovo gorko čuvstvo izvor bezsmrtnih pjesama. Takav pjesnik je Prešíren (J. Stritar o. c. 25). Nego zato nipošto nesmijemo smatrati pjesnika kakvim ćutljivim slabićem, uzdišućim uz svjetlu mjesečinu, ili tužećim si vjetrovom, pticam i t. d. Ne, naš pjesnik je zdrava, kriepka duha, prave muževne snage u čitavom svom pjesničtvu. Rado pako priznajemo (sa prof. Levcem), da je velik pjesnikov idealizam u mladosti sakrivio, da je Pr. kašnje donjekle prešao „u drugu skrajnost". Ako pomislimo, da je bilo to u duhu vremena, da je pjesnik ipak darovao nam vienac nedvojbene visoke pjesničke vriednosti, nećemo smjeti ove okolnosti odviše žaliti, premda možemo priznati, da bi bez ove skrajnosti pjesnikova djelatnost bila još plodovitija baš u smislu već gore spomenutog pjesničkog realizma, toli potrebita i koristna za razvitak samospoznaje i za valjan narodan uzgoj u obće.

Znademo, dakle, da Prešírnovo pjevanje obuhvaća tri glavna čuvstva: ljubav prema izabranoj dragoj, domorodnu ljubav (takodjer u širem smislu, prema slavenstvu u obće), težnju za idealom ljudskoga napredka i neizbježan nesklad medju ovim idealom i realnim životom. Koje iz ovih čuvstava je glavno? Čitatelj neproniknuvši dublje u pjesnika, smatrati će glavnim ljubav prema „nesmiljenoj djevici", a Pr.-a skoro izključivo erotičkim pjesnikom.

Sam Pr. rado se sravnjiva sa Petrarkom, pravim uzorom erotičkoga pjesnika. A baš o njem tvrdi dobar njegov poznavalac i izdavatelj (Venezia 1820., presso Fr. Andreola), da je sva njegova ljubav prema Lauri

upravo izmišljena, jer da si nikako nemožemo misliti, da bi bio tako pametan čovjek, kakov bijaše talijanski pjesnik, čitavih 21 godinu uzdisao za ženskinjom, koja zanj nije marila, te još i poslije njezine smrti tugovao za njom još 10 godina. Pa i to znademo, da, premda toliko puta tvrdi, da nema druge misli, te da je čisto mrtav „za svu ljepotu, osim za Laurinu“, da je, velimo, ipak živio sve vrieme sa drugom u sretnoj i plodovitoj ljubavi. Bijaše mu dakle opjevana ljubav — pjesnički oblik.

Veoma je zanimivo, da vidimo nješta sasvim slična i kod našega pjesnika, takodjer on, pjevajuć o svojoj Juliji ljubio je drugu počam od g. 1836. Njegova Julija M. Primčeva (Primec) bijaše kći bogatog ljubljanskog trgovca. Bijaše liepa lica, a dosta mala stasa tako, da je u obće pjesnikovo uvjerenje, da mu je ljepša nego sve Delije, Cintije, Korine i Laure, pjesničko — preuzveličavanje. Budući ipak dosta duhovita, odlikovaše se još tim, da je voljela mužko družtvo, a žensko izbjegavala. Majka već joj g. 1833. odabrala zaručnika (A. Scheuchenstuela), s kojim se vjenčala tek g. 1840.

Sa ovom svojom „Laurom“ Pr. nije govorio nikada, nepoznavajuć je lično, kako dokazuje prof. Levec (o. c.) 1) iz listova, koje pisa Pr. g. 1832. u Ljubljanu prijatelju Čopu i gdje puno govori o ljubljanskih i drugih ženskinjah nespominjajuć ni riečce o Juliji, koju je tada ipak već slavio u pjesmah. 2) Dostovjerni svjedoci vele, da je sam pjesnik pripoviedao kašnje, kako je bio njeko vrieme „strašno zaljubljen“ u Juliju, nego da nije nikada niti govorio s njom. U obće vele, da se je ime pjesnikovo u Julijinoj kući spomenulo samo jedan put, kada je naime njeki H. zaprosio ruku rodjakinje i najbolje Julijine prijateljice, ostaviv radi toga drugu liepu siromašnu gradjansku djevojku, koju je ljubio već dvie godine. Pr.

spjevao je tom prigodom svoju prekrasnu pjesmu „Zapušêna“, imajuću sprva čisto konkretan naslov (one ostavljene djevojke). Ova pjesma bi pročitana jedne večeri u Julijinoj kući majci i kćeri, nu one nepregovoriše ni riečce niti o pjesmi, niti o pjesniku. Saznav to pjesnik spjeva svoju „Zgubljênu véru“· „Još je nebesan sjaj očiju, kao njekada sva je ljepota: ljubežljivost, kakva bijaše prije. Nego vjerovati u tebe nije mi moguće, kao što vjerovah prijašnje dane (Poez. 19, 20.)

Uz to je Pr. toliko praktično mislio, da neimajuć nikakve nade, da će bogata djevojka izabrati si bezplatna vježbenika, nije niti kušao, da si ju izprosi. A Julija upravo se srdila na Prešírna i njegove sonete. Pjesnik, začuv o tom, spjevao je naročito njekoliko njemačkih pjesama i soneta u „Ill. Bl.“ te još običavao govoriti o tom: „Ich weiss es, ich habe die Primitz mit meinen Liedern ungemein — geärgert.

Pr. sprva je istinito ljubio svoju Juliju, te nije možda pjevajuć pjesme mislio na kakav ideal bez realna temelja. „Bijaše to veoma nevina, liepa, idealna ljubav, koja je otvorila našemu pjesniku bogato vrelo bezsmrtnih pjesama“.[11]) Pjesnikova težnja za djevicom, koje postići nije mogao, razvi se malo po malo u „težnju za idealom“.[12])

Kakav je dakle Pr.-ov pjesnički značaj? On pjeva trojaku ljubav (prema dragoj, domovini i slavenstvu te čovječanstvu u obće) i to tako, da je pjesnik nesklada medju idealom i životom (ponajviše ipak u slici nesretne ljubavi). Nego zato on nije pjesnik maglovito-ćutljivih abstrakcija boljesti svjetske (Weltschmerz). Njegova pjesnička osjećanja jesu naprotiv čisto realna i lična

[11]) Fr. Levec o. c. 55.
[12]) J. Stritar o. c. 27.

njegova ljubav prema dragoj, domovini i slavenstvu u obće iztiče se daleko više nego ona treća ljubav (prema čovječanstvu u obće). Pjesnik dobiva tim puno veću važnost, nego da se više manje ćutljiva abstrakcija svjetske bolesti smatra glavnom (kako to čini Stritar o. c.) te vlastita nesreća i nesreća domovine samo tako rekuć pojedinimi izrazi, ili „djelovi sveobće nesreće“ t. j. pjesnik, crpajuć iz vrela čisto realnih osjećaja, pruženih mu gorkim izkustvom svakdanjega života, dolazi odanle do ohobćenja nesklada medju idealom i životom na zemlji u obće. Budući pjesnik tako postupa, zato nalazimo kod njega toliku životnu istinu, onaj dragocjeni pjesnički realizam, koji je uviek najblagotvornije djelovao, prema kojemu bez dvojbe teži sadašnjost sve odlučnije. On je isto u obće, kao što je zrelo doba kod pojedinca sa jasnim shvaćanjem svoga zadatka, i onoga, što je potrebno i moguće. Njemu dakle istom sigurnošću odlučno pripada budućnost, kao što za mladošću pojedinca sliedi — ako živi — bez dvojbe zrelo muževno doba.

Opredieliv tako pjesnički Prešírnov značaj u obće spomenuti mi je tu još, da imade medju liričkimi pjesmami njekolicina njih, u kojih nema nijedne vrsti spomenutih čuvstava. Takve jesu neke vesele, šaljive ili polemičke pjesme. Pjesnik je dakle uz svu svoju ozbiljnost dojmljiv i za drugu stranu čovječjeg života, bez koje ovaj nije podpun. On je „takodjer u tom pravi sin svoga naroda, koji imade, kao što malo koji, tako liepo spojene ove vlastitosti.“[13])

VI.

Na redu je da sada progovorimo koju o pojedinih vrstih njegove pjesničke djelatnosti, kako ih sam označio.

[13]) J. Stritar o. c. 29.

a) Pjesme.

Pjesme zove pjesnik one liričke proizvode, koje po obliku smatra osobito prikladnimi za pjevanje (pa su i sbilja uglasbeni već malo ne svi, te se pjevaju čitavim slovenskim narodom i djelomice takodjer drugimi Slaveni.)

Velika većina njih pjeva o ljubavi prema „nesmiljenoj djevici". U uvodnoj pjesmi (Strúnam) moli pjesnik žice (strune) i pjesmu svoju, da jave n j o j „sèrca bolečíne skríte", kako mu od ljubavi bliedi lice, kako roni suze, neznajuć radosti, kako ga za sobom vuče njezin lik, bio pjesnik gdje god, i kako će njegove pjesme zašutjeti morati, ako se mu o n a skoro nesmiluje.

Kao mane u pustinji — pjeva pjesnik (Deklétam) — kao rose u rano jutro, kao ruže tek razcvele nestane brzo, tako i vi djevojke:

Róža, rôsa íno mána
Váša je mladóst, dekléta!
Svétjem, nàj ne bo zaspána,
Ki cvetó je zláte léta.

Kasno u noći „luna sije", pjesnik nemože spavati kod kuće: kriva mu „ljubezna, nesmiljena djevojka". Ide joj pod prozor zovuć ju, jer nevidi drugi, „ko nebeške zvézdice." Nego nje nema. Možda spava, možda ga samo prokušava? To sve bi prenesao, nego:

Ako ljúbi
Drúz'ga, póčlo bó sercé.

U „Prôšnji" (molbi) moli dragu, da i n j e g a gledaju njezine oči, jer one jesu mu sunce. A tuguje svaka stvar,

Ak dálej sónca skríva
Se lúč rumêniga,

Više cvjeća nema polje, nema više ptica brdo, nema

više u kraju pčela, niti u vodi ribica: nego pjesnik misli ljubavnih, koje bi hotjele uzletjeti u pjesmah, ali nemogu, dok

.. tvôjih jim zasvéti
Nebéška lúč očí.

Zato, ako hoćeš, da ponesu pjesme medju Slovence tvoju čast i ako me ljubiti nećeš, barem mi oči kaži, daj da gledam njihov sjaj.

Sdvajajuć okolo bludećeg pitaju prijatelji: Kamo? A on odgovara:

Oblák ne vé, in vál ne kám,
Kám nêse me obúp ne znám.

Samo to znade, da pred nju nesmije.

Zapovjedi mu nemilostna draga (Ukázi), da se nesmije dotaknuti bielih rukû, da nesmije govorit o ljubavi, nit više hodati k njoj, da ju posvuda imade izbjegavati, te zaboraviti ju. Sve bi činio, jedino zaboraviti je nemože. Neka mu dade drugo srdce, ili neka počeka, dok ovo prestane kucati.

Préd ní móč te pozabít'. —

K slovésu (s Bogom!) — tu pita dragu, zašto odvraća od njega lice? Nitko je nesili, da ga ljubi Bez suze, bez ukora ići će opet (jer da on i prije nije bio sretan nego ju poljubio) onamo,

Kámor sréče bo togôtne
Gnál nemíli me ukáz,

dok srčbi neodoli posljednja draga — biela smrt.

On a ljubi drugoga, a ipak njezino oko u družtvu traži nesretnog pjesnika, sjeća ga se, kada sama sjedi, sjeća se njegovih pjesama. Nije je molilo njegovo ponosito srdce, da ih zaboravi: nehotimice sjećati će se ga „do posljednjeg dana"

U „propaloj vjeri (Zgubljêna véra)", spjevanoj spo-

menutom sgodom, veli, da je draga sva još, kao što je bila prije:

Le svéta čísta glôria,
Ki véra da jo, je prešlà.

Ove pjesme (ima ih devet) jesu osobne. Tri neosobne pjevaju u liričkom obliku žensku i mužku nevjeru i njezinu nesreću.

a) Mornár. Zakleo se brodar bogom, da će dragu vječno ljubiti, a ona zaklela se njemu. Vrativ se, našao ju udatu. Zato opet ide, da po moru plovi, jer

Moj úp je šél po vôdi,
Le jádrajmo za njím!

(Vele, da je Prešíren imao tu pred očima prijatelja si Smolé-a).

b) Zapušêna. Dragi ljubi drugu, premda je njoj obećao vjeru, nebrine se, da njezino srdce neće biti nikada više veselo. Neka bude sretan sa novom dragom, samo daj bože njoj samoj, da prije umre, nego li će se oni vjenčati.

c) Nezakónska máti — osobito duboko dira srdce. Djevojka povjerovala riečim nemilosrdna čovjeka, a kasnije uvidjela, da se je grozno prevarila, al tada bijaše već — prekasno. Ona, mlada majka, sjedi uz kolievku nezakonorodjenoga djeteta. Gledajuć svoje diete, kako mirno spava, gorko se pita:

Káj pa je têbe tréba biló,
Déte ljubó, déte lepó?

Sjeća se koliko je sirota morala pretrpjeti: otac ju kleo i tukao, majka plakala, svi njezini se je stidili, tudji za njom prstom pokazivali. Kako kratko i karakteristično predstavlja nam se tu sudbina nesretne djevojke, kćeri poštena slovenskog seljaka! Nego sve bi pretrpjela ona, da nije on otišao, bog znade kamo, jer se stidi djeteta

i nje. „Nego bilo te treba ili ne, ipak srdačno ljubim te:

Mêni nebó odpèrto se zdí,
Kádar se v tvôje ozrèm očí,
Kádar perjázno nasméjaš se,
Kár sim prestála, pozábljeno je!

„On, koji hrani ptice pod nebom, neka ti dade sretne, vesele dane. Bilo te treba ili ne, ja ću te ipak srdačno ljubiti.“[14])

Dvie pjesme jesu vesele, spjevane čisto narodnim duhom:

a) Soldáška. S bogom, draga, roditelji i drugovi, s bogom domaća kućo: junaka zove boj i prvi je stališ — vojnički. Vojnik dosta obilazi svieta: radi njega prepiru se djevojke i žene, a pri odlazku mnoge plaču. Vjeran pako je samo jednoj dragoj — časti: veselo hoće živjeti i umrieti.

b) Od želézne céste. Razgovara se dragi s dragom, kada se baš gradi željeznica. Hoće da se vozi u druga mjesta brzo, kao ptica. Ona hoće s njim, nego on je neće: hoće da ide ćak u Brn, da izprosi krštenu bogatu židovku. Draga pako hoće udati se doma za bogata starca. Nego budući niti „previjana židovka“ niti „stari bolestni suprug“ neodgovaraju njihovim idealom, odlučuju, da će biti bolje, ako se, ostavši si vjerni, vjenčaju, te onda putuju u razne gradove, ako neće biti na putu — krštenje.

Dvie posvećene su uspomeni mrtvih.

---

[14]) Potanju ocjenu ove pjesme dadoše nam J. Strıtar u Klasju str. 32—33. i Fr Levstik u Ljublj. Zvonu I. str. 440 Prvi veli. da medju pjesmami (Pr-a), možda je nema druge koja bi tako duboko pronicala u srdce, i gdje bi pjesnik pokazao toliku svoju vještinu.“ A drugi iztičuć osobito „čaroban jezik ove pjesme“, broji ju medju najljepše — na svietu.

a) V spomínj Valentína Vódnika. U arapskoj pustinji živi samotna ptica, sakupljajuć sve najplemenitije trave i najskuplje mirodije. Od njih pravi lomaču, na kojoj se pali, kada dodje „biela smrt“.

b) V spomínj Andréja Smoléta. U prijateljskom družtvu pjeva Pr. o svom prijatelju, da „boljega srdca nije imala Ljubljana“, nego da je rano okusio „života otrov“: ljubljena djevojka udala se za drugog, a putujuć za tim, vidio je posvuda sebičnost, nigdje „bratoljubja“. Izpunila mu se samo jedna želja, da mu tielo leži u domaćoj zemlji.

Posljednja (Pévcu) osobito se odlikuje savršenim oblikom i svojim sadržajem, koji nam jasno predočuje nesretno pjesnikovo srdce, koje kljuva jastreb (kregúlj) „od zóre do mráka, od mráka do dné!“ Tko uči, pita pjesnik, kako se uništuje uspomena na minule dane, misao o budućnosti i pustoš, koja tišti sadašnjost? Kako ćeš biti pjesnik, kada ti je odviše težko, da nosiš u grudih ili pakao ili nebo! Sjeti se svoga zvanja, trpi bez mira!

U pjesmah je Pr. čisto izvoran; nije imao drugog učitelja nego svoje srdce i — narod... Zato jesu njegove pjesme uz najvišu umjetnost podpuno narodne“.[15]) Mjera im je po naglasku osim jedne (V spomínj Valentína Vódnika, spjevane po načinu narodnih pjesama, u kojih narod prema potrebi n. pr. inače dugu slovku skraćuje ili kratku razteže i t. d.)

Spjevane su: 1) u trohejih: Strúnam, Deklétam, Pod ôknam, Ukázi, K slovésu, Od želézne ceste, Zapušêna; 2) u jambih: Prôšnja, Kám? Zgubljena véra, Mornár, Soldaška; 3) daktilična je mjera u: Síla spomínja i (sa čisto jednakom mjerom): V spomínj Andréja

[15]) Stritar o. c. 32.

Smoléta. 4) Nješto složnija je mjera u: Nezakónska máti i „Pévcu“. Mjera je dakle u obće jednostavna.

b) Balade i romance.

Prve tri (Hčére svèt, Učénic, Dóhtar) zvao je pjesnik romancami, jer su spjevane (prvotno) španjolskom mjerom (dvostupni troheji) te su šaljive, premda se inače po mislih nerazlikuju jako od balada.

1) Hčére svèt.[16]) Pod kćerin prozor često dolazi dragi noćju. Doznav za to stari otac, zagrozi se kćeri, da će kuću ograditi, psa sultana spustiti, da laje, a staroj služkinji da će zapovjediti, da spava s njom. Ništa zato — veli kćerca — dragi će donieti ljestve, za psa komad kruha, a služkinja već davno za novac nosi listove. Zato, ako otac hoće, da dragi pod prozor nedolazi više:

Za ženíco dájte drágmu,
Ljúbi oča! me na dóm!

Ovu je romancu Stanko Vraz preveo na hrvatski jezik.

2) Učénic. Proklinjao djak poklade, čistu sriedu u jutro želeć, da se nebi nikad vratile, jer su one doniele medju majčine „petice“ strašnu kugu, radi njih je zanemario učenje. Nego sve to nije najveće zlo: najveća je nevolja, da se je za poklada udala liepa Rezika,

Za katéro ràd bi dál bil
Krí, življênje, svôjo dúšo.

3) Dóhtar. Djevojka pita „jezičava doktora“, zašto hodi za njom? Parnice da nema zanj, niti joj je

[16]) Ponješto slična (osobito po obliku — ali ne sasvim) je A. W. Schlegelova romanca „Die Erhörung“. Ali misli nije naš pjesnik uzeo odanle nijedne te je slov. ova romanca naravna, čisto tako narodna, a Schlegelova pjesnička — igrarija (Gl. Sjublj Zvon I. 442).

umrla bogata tetka, niti se kani udati, jer je premlada. — Svega toga posla doktor kod nje netraži, želi samo da joj „u ljubavi služi.“

U ovih romancah je dakle glavni predmet ljubav. Isti je predmet takodjer u baladah:

1) Turjáška Rozamúnda — liepa je ohola djevojka, koju prose mnogi vitezovi, ali ona voli junaka Ojstrovrhara. Njezin otac priredjuje slavnu gostbu, kod koje pjevač pjeva junačka djela te upitan, da li poznaje ljepšu djevojku od zaručnice Rozamunde, odgovara, da je sestra bosanskoga paše ljepša. Uvriedjena Rozamunda nalaže zaručniku, da joj dovede ovu krasoticu. On ide i sbilja zarobiv Lejlu, ljepšu od Rozamunde, te predobiv njezino nevino srce, ne odvede je k Rozamundi, nego na svoj dvor, gdje se dade pokrstiti, te se udade zanj. Rozamunda ode na to u samostan.

2) Júdovsko deklè — upoznava se sa kršćanskim mladićem, žaleć, da nije njezine vjere i roda.

Nje véra tèrden jéz je bilà,
Ljubézni njé ni vstávila.

3) Zdravílo ljubézni. Umrla mladiću draga. Proplakav šest mjeseci dan i noć nemože, da se utješi. Majka, imajuć tri brata (trgovca, opata i vojničkog zapovjednika) moli ga, da ide tražiti si kod njih utjehe, što on i čini. Nenašav je kod trgovca, niti kod opata hrabro se borio u četah vojničkog zapovjednika. Ali prije godinu dana dodje majci list:

„List čèrno je zapečáten bíl,
O, máti! tvoj sín je mír dobíl!“

4) Lenóra — prevod je poznate Bürgerove balade i to tako izvrstan, da se čita kao izvornik.

5) Povôdnji móž. Na starom trgu u Ljubljani plešu krasotice, nego najljepša medju njimi oholo odbija

plesače, dok se nepojavi mlad junak, koji reče da je na utoku Save u Dunav u jutro čuo o njoj, a sada da je već tu. Ona pleše s njim: sve brže i brže ju vrti prema Ljubljanici i skoči s njom u valove.

6) P r e k ò p. Mlad pjesnik nesretno ljubeć Severu spjevao joj puno pjesama — bez uspjeha. U proljeću ostavlja grad sa čuturicom prieko ledja. Nalaze ga za tim izvan grada — mrtva i sa praznom čuturom. Na brzo ga pokopaše: svećenik se žuri, jer ga čeka vjenčanje nesmiljene Severe, kod koje ostaje za tim do ponoći. Iduć doma mimo groblja čuje medju mrtvaci svadju. Otvaraju se vrata i pjesnik trči van, govoreć, da prosvjeduju mrtvaci, što je zakopan u blagoslovljenoj zemlji, premda se usmrti sam (radi Sevêre):

Odkópan pévic léžal je zjútraj vèrh zemljé,
Pokôpat' k tolovájam beríčam ga dadé.

7) N e i z t r o h n j ê n o s e r c é. Odkopaše na groblju mladića blieda lica, visoka čela, ali s izrazom tuge. Ali jedva ga pogledaše, već se pretvorio u prah — ostade samo živo srdce. Bijaše to srdce pjesnikovo, koji je pjevao liepe pjesme dragoj. Ali ona odabrala si drugog i odtad pjesnikovo srdce neizpjeva više nijedne pjesme. „Vječne" pjesme nedadoše mu zatim, da iztrune. Otvoriše ovo živo srdce. Ležaše ono dan i noć pod jasnim nebom, da ga hlade vjetrići, da rosa pada nanj, da sunce, mjesec, zvjezde natrag primu pjesničke mašte, nadahnute mu u životu. Kad se pojavi u drugo jutro sunce, srdca tako nestalo kao što biela sniega u proljeću.

8. R í b i č. Ribar, uzplamćen čistom ljubavju, više godina gledeć na zviezdu, vesla bez pogibelji po moru, dok mu se nejaviše morske djevojke, pjevajuć, kako dugo da će još čekati dragu? Ribar počme sdvaiati, negleda

više na svoju zviezdu i čamac tura ga dalje — u propast. Zato:

Kdor ljúbi brez úpa ga svarím,
Nikár naj ne veslá za njím.

9) Žénska zvestôba. Mlad svirač sretno ljubi mladu Miciku, dok nepočimlje udvarati joj se mlad činovnik. U predvečerje njezina imendana igra on sa dvojicom pod njezinim prozorom, ali ona nejavlja se i njemu puca prva žica: Micika udaje se za mlada činovnika. Odtad mirno igra na tri žice, dok se nezaljubi u djevojku, koja mu obeća viernost. U to vratio se kući vojnik, njezin prijašnji dragi, s kojim ona pleše pod lipom, a sviraču puca druga žica. Igra zatim na dvie, dok se nezaljubi u liepu sobaricu u vlastelinskoj kući. Ali i ova mu se iznevjeri a njemu pukla i treća žica, tako, da odtad igra samo na jednoj, pjevajuć uz to, da „nesmije se vjerovati nijednoj ženi ni djevojci", nego da ipak one nas jedine potiču na rad, davaju odmor.

10) Orglar. Orguljaš, pošav u pustinju, uči tamo pjevati ptice razne napjeve. Kos, kalin daju se naučiti, a slavulj sve po svoju pjeva. Zato se srdi nanj. Dok ga bog neukori: komu je dao on pjesnički duh, dao mu i svoje posebite pjesme, koje neka pjeva, dok nezamukne u grobu.

Iz ovoga pregleda romancâ i balada vidimo 1., da ljubav odoljeva svim zaprekam (Hčére svèt, Júdovsko deklè), 2., da imade oholih ženskinja (Dóhtar, Rozamúnda, Povôdnji móž, Prekòp, Neiztrohnjêno sercé), izvor nesreći mužkih srdaca, ili pako kazni oholost samu sebe. 3. Druge pjevaju žensku nestalnost i nevjeru (Učénec, Žénska zvestôba) ili 4. mužku stalnost (Zdravílo ljubézni); mužku nestalnost pjeva: Ríbič. 5. „Orglar" uči nas da imade pjesnik pjevati po svom srdcu. 6. Jedina prevedena, koju je sam pjesnik primio medju svoje

izvorne, pjeva, da treba trpjeti, premda srdce puca, i da prah nesmije pravdati se s bogom. Ovaj prevod poznate njemačke balade čita sə kao izvornik.

Mjera je baladam u kratko sliedeća: u Turjáškoj Rozamúndi stihovi imadu po dvie akatalektične dipodije bez rima. „Orglar“: stih imade po dvie akat. dipodije, a kitica, sastojeća od četiri redka imade sliku abba). b) Jambičku (jednaku) mjeru imaju: Júdovsko deklè, Ríbič. Stih imade po dvie akat. trohejičke dipodije; kitica sastoji se trijuh rimovanih redaka po slici aaa, bbb itd. Lenóra: stih imade (izmjenice) po dvie akat. ili hyperkatalektične (in syllabam) dipodije. Kitica sastoji se od osam stihova po slici ab ab cc dd. c) Nibelungsku kiticu imadu: "Prekòp“ i „Neiztrohnjêno sercé“. d) „Zdravílo ljubézni“ i „Ženska zvestôba“ imadn kitice, sastojeće se od dviju jambičkih i dviju daktiličkih stopa tako, da su prva i posliednja jambička a u srcdini obie daktiličke. d) Povôdnji móž: Kitica sastoji se od šest stihova (slika a bbb cc). Prvi četiri imaju po četiri daktila (posliednji je katalektičan in syllabam) sa (kratkom) uvodnom slovkom (Auftakt), isto tako i dva posljednja (katelektična in duas syllabas).

c) Različite poezije.

Amo uvrsti pjesnik one „poezije“, koje prema obliku nije mogao drugim pribrojiti.

1. Zvézdoglédam. Pjesnik na pó ozbiljno, na pó šaljivo tuži se na nevolju, koju mu zadaše dvie zviezdice — dva oka. Samo dva oka pomutiše mu „pametnu glavu“, pa kako bi zvjezdari mogli mudro proučiti zviezde čitavog neba!

2. V spomínj Matíja Čópa — je elegija u „grčko-latinskom obliku (mjera je samo po naglasku — dodaje naročito pjesnik, budući se kadkada ravnao ta-

kodjer po duljini i kratkoći slovaka), spjevana prijatelju, koji ga bješe uputio osobito u španjolsku i taljansku literaturu, iz kojih je mnogo naučio naš pjesnik (osobito glede oblika).

3) Nóva pisaríja.[17]) Pjesnik pokazuje nam tu prvi put svoj satiričan talenat, rišuć sliku tadanjeg literarnog pravca svojih protivnika. Znatiželjna učenika (Prešírna) upućuje učitelj (spomemenuti gore Pavšek), neka se čuva tudjih rieči, neka mu proza bude bez ljepote, kao što je jezik grubih kranjskih planinara (gorjanaca), jer tako da će mu biti jezik čist te će sviet hvaliti kranjske puriste. Baladâ, romancâ neka za Boga nepjeva, jer su to tudji nazivi i pjevaju ljubav, dakle čistu sablazan. Ponizno se zahvaljujuć na tom poduku učenik obećaje, da će pjevati, što gusjenice odvraća od repe, kako se najbolje obradjuje krumpir itd.: tako doći će „zlatno doba“ kranjskim Muzam.

3) Pèrva ljubézen. Već je pjesnik mislio, da su mu prošle godine, godine, pogibeljne miru srdca, kad eno opazi nju, koju ljubi bez nade. Zato savjetuje svakomu, da neka negleda „cvatućih djevojaka,“ ako mu je draga „zlata sloboda.“

4) Slovó od mladósti. Skoro su prošle godine mladosti, doniele malo cvieća, ipak srdce tuguje za njimi. Pjesnik rano upoznade sviet: da nema savjesti, niti vjerne ljubavi, da zalud sreću traži siromak, komu ona neprija, da samo novac valja, laži i prevare. To mu zadade dubokih rana, ali mladost skoro sve to zaboravlja i tek starost nas uči, da „jesmo punili lagve bez dna.“

5) Glósa — na temu: Slèp je, kdòr se z pétjam vkvárja itd. Pjesnici nisu sretni, živu bez novaca, bez

[17]) Prvih šest stihova slično je prvim (5) stihovom prve Goethejeve poslanice (Epistel), ostalo je čisto samostalno (Gl. Fr. Levstik: Zgodovina itd. u Ljublj. Zvon I. str 441.)

palača: gdje se prostire nebo, ondje je pjesnikova palača, čista zora na nebu njegova „zlatnina“, rosna trava mu „srebrnina“. S ovim posjedom živi bez težkoće, umire bez novaca.

6) Zabavljívi napísi. Imade ih 21. Strielice ove puštene su na pjesnikove literarne poznance i prijatelje. Većinom su oštre, ali ne otrovne, a njeke pokazuju baš dobroćudan pjesnikov humor.

Zanimiva je u „različnih poezijah:“ „Nova pisarija,“ jer nam jasno pokazuje satiričan talenat, s kojim je mogao pjesnik, da je dulje živio i da su mu okolnosti više prijale, puno uspješnije šibati literaturne zablude, nego je to činio glede družtvenih i manâ obćenite naravi.

„Prva ljubézen“ i „Slovó od mladósti“ jesu po obliku jednake (obje pjevane u stancah) nego ne po duhu: „prva je izmedju najmladjih, druga izmedju najzrelijih Preširnovih pjesama. U njih pokazuje nam pjesnik svoje srdce „bez koprene“.[18]) Prva pjeva samo, kako se nesretno zaljubio pjesnik, druga pruža nam živu sliku gorkim izkustvom prokušana čovjeka. Al ostaje mu ipak u srcu živa težnja za idealom i gorko sažaljenje, da ga život tako slabo ostvaruje.

„Glósa“ u satiričkom obliku proslavlja pjesničtvo, koje nedajuć doduše zemaljskoga blaga pruža ipak pjesniku najčistiju, uzvišenu sreću.

Mjera je a) trohejska u „Glósi“ (dvie dipodije, od kojih je posljednja katalektična in syllabam bez rima). b) jambičku imaju 1) Zvézdoglédam, (dvie dipodije od kojih je posljednja katalektična in syllabam bez rima). 2) „Nova pisarija“ spjevana u tercinah (tri dipodije, od kojih je posljednja katalektična in syllabam = pet i

[18]) Stritar o. c. 36.

po jamba; stihovi jesu rimovani po slici aba bcb cdc ded efe i t. d.) 3) u stancah spjevane jesu α) Pèrva ljubézen i β) Slovo od mladosti (osam redaka = ottave rime koji su rimovani prema slici ab ab ab cc te se sastoje svaka od pet i po jamba = od trijuh dipodija, od kojih jo posljednja katalektična in syllabam). 4) od strielica jesu prve (imade ih 14) jambičke mjere, ostale (ih o s a m) spjevane su c) u distihih kao što još: V spomínj Matíja Čópa.

d) G a z e l e.

Pjesnik opet dolazi k dragoj u obliku njeznih gazela (s prva pjesama perzijske vrsti, budući ovaj oblik osobito prija nježnim osjećajem, kojih je pjesnik pun: Njegova pjesma posuda[19]) je njezinog imena, koje će proslaviti od zapada do iztoka medju slavenskom braćom i ne samo tu nego u obće od naroda do naroda (1. Gazela) Pjesnik neznade, da li smije ljubiti ju ili ne? (2). Sve već znade, da ju ljubi pjesnik: znadu pjesme, koje pjeva, znade noć i svietla zora, znade jutro, podne i mračni hlad večera; tiho tuži bliedo lice, da ju ljubi, nieme stiene već to znadu, znade grad i znade ruža, koja cvate polag puta, gdje se draga šeće — sve znade, da ju ljubi, samo o n a toga nevjeruje (3). Ogovaraju ga njoj, da je ljubio već i druge. Nego odkad je uvidio sunce svoga života — veli pjesnik — nema nijedna djevojka više prava, da mu se dopada (4). Sve na svietu brzo prolazi, pa ni njezina ljepota nije vječna. Zato neka se smiluje pjesniku, jer samo o n može joj dati bezsmrtnost (5). Tko sije sjeme, sám neznade, da li će klijati, pa i pjesnik neznade, da li mu o n a čita

[19]) Tu je pjesnik naglasio posóda, gospóda t. j. jednako, premda se o tu izgovara različito, te bi trebalo naglasiti: posóda, gospôda, Imade t a k v i h n e č i s t i h asonanaca i rima kod pjesnika više n. pr. mogóče, hôče itd.

gazele, a ipak daje mu ona pjesnički žar (6). Pjesmami nemože ugoditi nikomu, ali ga to nežalosti, jer želi samo, da ugodi njoj (7).

Mjera je u jednoj (drugoj) gazeli jambička (stih se sastoji tu od deset slovaka = 5 jamb. stopa ili od jedanajst hyperkatal. in syllabam te su u prvom slučaju mužke rime: opetuje se slovka em: smém, zvém, grém, očém, ljudém, vém). U ostalih je trohejska. Stih sastoji se a) iz sedam troheja (1. i 7. gazela; u prvoj opetuje se rieč: iména te se uz to pojačava ova rima rimom u sredini stiha sa: posóda, gospóda mj. gospôda, rima nije sasvim čista; u 7. opetuje se slovka ódi, sódi, bódi, ódi itd.) ili b) ih imade osam (3. i 4. gaz.: u 3 opetuje se rieč ljubim, a u sredini pojačava se ova rima ženskom rimom na íca: resníca, govoríca itd.; u četvrtoj samo se na kraju opetuje ž. rima na ćce: ženíce, resníce, desnice, u sredini nema pojačavajućih rima) ili napokon c) imade stih sedam i po troheja 15 slovaka, stih je katalektičan in syllabam (u 5. i 6, gazeli; u 5. opetuju se rieči: čas hití, a ojačana je rima drugom ženskom u sriedini — áni: láni, Ljubljáni itd., u 6. opetuju se isto tako na kraju rieči: ne vé, rima je: éje séje, véje itd.

e) Soneti.

„Cviet Prešírnova pjesničtva po mislih, te obliku jesu soneti. U njih vidimo najbolje njegov pjesnički duh U njih zrcali se sav duševan život Prešírnov“.[20])

Sadržaj im je sliedeći: Znamenita djela pjevati će „domaći Homeri“, a pjesnik pjeva samo „nesreću svoje ljubavi“ (1. sonet). Zemlja noćju rado gleda zviezde, nego kada puca zora, te se javlja drago njezino sunašce više ih nemotri: tako i pjesnik rado gleda zviezde —

[20]) J. Stritar o. c. 37.

djevojke, nego vidiv nju, dragu, „sliep je za sve djevice“ (2). Kao što mornar za bure težko očekuje, da opet vidi zviezde Dioskure, navieštajuće mu. da će se utišati bura: tako pjesnik očekuje, da vidi svietle, žarke oči drage, jer onda odmah se utaloži „sreće gnjev“ (3). Vidio pjesnik dvie sestre, jednu malu, drugu visoku, te pobjegao, jer ga ranio Kupido — mladja sestra — i s njim njegova majka Venera, — veća sestra (4). Uskrsnu subotu, u 10 sati u jutro opazio pjesnik u trnovskoj crkvi (u Ljubljani) dva oka „čistog plamena“ te zapala mu u srdce iskra, koja se utrnuti nedade (5).

Ovih pet soneta, pjevajućih ljubav prama dragoj postavio je pjesnik pred „Sonêtni vénec“, sastojeći se od 15 soneta tako, da početna slova soneta „Magistrale“ sastavljaju dragino ime (Primicovi Julji). Ovaj je „magistrale“ pjesnik u „Poezijah“ (samo u njekih primjercih?) naročito tako izpremješao, da nema više toga imena, ali ga imadu ostali 14 soneti (a u izdanju god. 1866. imade ga i „magistrale“): Ona je života mu magistrale, koji će sačuvati uspomenu njegovih rana i njezine slave (1). Tada će djevojke vise štovati viernu ljubav, bolja će vremena doći Kranjcem i ljepše se pjevati pjesme, ali ove možda će se ipak sačuvati, jer su nikle iz srdca (2). Vatra željâ plamti, premda u srdcu nade nema, a tugu srdca pokazuje „mokrocvatuće cviećе poezije“ (3), kojeg sunce je ona. Ako nje nevidi, u samoći suze roni i zato pjesme, spjevane u njezinu slavu nisu iz krajeva, gdje sunce sije (4), gdje nestaje svake brige, te se zaboravlja svaki jad: One su uviek bez blagih proljetnih vjetrića (5). Nije ih pohvalila draga: one se dapače bojale, da će ih ona i Slovenke prezrieti, jer su slovenske (6). Zato moli pjesnik nebo, da bi poslalo Orfeja s domaćimi pjesmami, da bi on „raztalio srdca sinova Krajne i svih Slavena na okolo“, da bi

nestalo nesloge te opet sjedinilo se slavenstvo (7). Odkad nestalo duha Samova, naprtila nam nesloga otaca tudji jaram. Zato, štogod je niklo cvieća na mladom našem Parnasu, hranile su ga naše suze (8) pa i ovo hranile su suze ljubavi prama njoj i domovini te rodile se vruće želje, da bi njezino ime slavilo se skupa s njegovim, da bi probudio on slavenstvo te vratila se k nama vremena sreće (9). Sijalo sunce te niklo cvieće ljubavi. Ali ostavilo ga sunce, progonile ga tamne sile (10), progonile sve dane pjesnikova života, obuzelo ga zdvajanje. omrznuo mu život: nestalo nade, kao što kratka sna ili brze munjine (11). Ali da je pjesničko cvieće blizu nje, blizu svoga sunca, bujno bi se razcvalo, zato neka mu ona pošalje svoje mile trake (12). Onda nestati će sve nevolje, srdce na novo će oživjeti, u njem nicati će cvieće „jasnih poezija“ (13) kao što u proljeću sve veselo cvate, slavulj pjeva te radost obuzima svu prirodu. Nu jer ovo cvieće tolike sreće nije vriedno, neka ga barem obasije njezina milost (14).

Vienac ovaj biti će uspomenom pjesnikovih rana i njezine slave. Mokrocvatuće ovo cvieće nije iz krajeva, gdje sunce sije: uzdasi i suze ga hranile. Zato je bliedo i uvehlo, ali oporaviti će se, ako mu ona pošalje milih trakova (15: Magistrale).

Za ovim viencem sliedi još deset ljubavnih soneta: U prvom liepo se izpričava pjesnik pred dragom, da mu je nikao iz srdca vienac prije, nego ga je zadesila smrt, vienac, noseći slova njezinog imena.[21]) — Pričinilo se pjesniku, da se je blažen nalazio u raju ujedno sa Julijom, koja je sjedila polag (Petrarkine) Laure. Obje razgovarale medju sobom, koja od njih je više imala slave na zemlji. Petrarca i Prešíren dadoše tu svoje sonete na

[21]) Gradivo t. j. glavnu misao uzeo je pjesnik iz Simrock-ove pjesme „Ave Maria“ (Gl. Ljublj. Zvon 1. 441).

vagu: visoko poskočila Prešírnova zdjelica. Nego kada su dodali krieposti Laurine i Julijine, tada njegova zdjela nije stajala niže od Petrarkine (2). Vitezu Togenburgu je draga ipak otvarala svaki dan prozor, da ju je mogao vidjeti. A kada pjesnik pogleda dragu, misli, da vidi u njezinih očiju „dva srdita Keruba sa vatrenim mačem". Voli bježati od nje, da je nežali (3). Mojsija na svoju radost iz daleka opazi obećanu zemlju: ako pjesnik smije gledati milo njezino lice, obilno mu je nagradjena samoća žalostnih dana i noći (4). Gdje zimi mjesečina sveti, blište se sniežni i ledeni kristali, a ljeti rosni dragulji, odkrivajuć tako sva noćna čudesa. A ovo svjetlo nepali, nije pogibeljno kao što sunčano. Isto tako neka se neboji draga ovih pjesama niti dragi, niti majka: one samo slave njezinu vriednost, a leda srdca neće raztaliti (5). Kao što hodočastnika u Rim, isto tako vuče srdce pjesnika u njezinu kuću, da gleda tamo lik djevice, sjenu rajske njezine ljepote. Ali sve to jesu varave sanje, u kojih jedva imade traga istini (6). Dogadja se, da Muhamedanci, Budiste ili Braminі svetkuju jedan te isti dan sa zaplienjenimi kršćani, nalazećimi se medju njimi. Oni glasno se vesele, a ovi tuguju. — Veselo svetkovahu njezin imendan prijatelji i prijateljice, a pjesnik suznim okom u samoći moli nebo za njezinu sreću (7). Oči sredi djevojaka bile kod nje, usta nju hvalila, ruke nehotice pisale njezino ime, noge hodale samo za njom. Zabranio ovo pjesnik i slušale ga oči, ruke, noge usta, ali neslušale ga misli, ni vruće želje; k njoj nemogu zakrčiti im puta ni kuće i drveće niti rieke i briegovi (8). Kada bolestniku nema nade na ozdravak, više ga nemuče liekom; ako je bura prejaka, brodari prepuštaju brod valovom. Pa i pjesnik, neimajuć više nade, dati će slobodu pogledom, mislim, vrućim željam: neka idu kamo hoće,

neka se otruju sladkim otrovom, koji će raztrovati mu i uništiti „sreće žedno srdce“ (9). Sudnji dan otvoriti će se tako, da će griešnici vidjeti sav sjaj blaženih, te će ih zatim ova uspomena vječno mučiti. Pjesnik vidio, kako se dragine oči dražestno smijale dragomu: ovoga pogleda nemože zaboraviti, on ga tjera na pučinu očajanja (10).

Od sliedećih soneta tiču se prva tri t. zv. slovenskoga abc-dnog rata i to u šaljivo-ironičkom obliku. Kaša n. pr. pisala se kako god, tim da nepostaje ni bolja ni slabija. Zato misli, da ljudi, svadjajuć se o načinu pisanja n. pr. ove ili one rieči, naliče Abderitom i njihovoj glasovitoj parnici ob oslovskoj sjeni (1). Uzimajmo si rieči — veli pjesnik — odasvuda, kiteć njimi svoj jezik kao što svraka svoje gniezdo, onda ćemo govoriti, kao što govorahu njekoč — u Babilonu, kada su se pomiešali jezici (2). Sliedeći (3) sonet naperen je proti Kopitaru: Pjesnik pripovieda poznatu priču, kako je Apele, izloživ svoju sliku, čuo, da je neki postolarski kalfa pravom prigovarao, da na cipelah nije nešto pravo pogodio, što slikar odmah i popravi. Nego drugi dan isti kalfa uze prigovarati dalje, a slikar mu odgovori: „Samo o cipelah neka sudi Kopitar (postolar)“.

Svi ostali soneti (njih osam) proniknuti su dubokom tugom. U prvom pjesnik sažaljuje elegičkim tonom da je ostavio rodno si selo Vrbu. Neznao bi (da nije toga učinio), kako se pretvara sve u otrov, štogod si srdce obeća sladka, neizgubio bi vjere u sama sebe, te nebi bio igrom nutrašnjih bura. Sa izabranom djevicom bio bi dobio vierno srdce, marljivu ruku i mirno tekući život.

Upravo kao sdvajanje zvuči nam za tim u sonetu: „Popótnik príde“. Putnik dodje u afrikansku pustinju, gubi put i tamna ga prestizava noć. Mjesečine nema i

on legne. Javlja se mjesec: putnik sa užasom vidi tu zmije, tamo tigra, koj imade mlade, vidi lava, kako srdito diže glavu. — Tako je i pjesnika u mladosti sve tjeralo dalje, dok mu je budućnost bila zastrta. Sada se razjasnila noć. Pred njim zieva omražen život, pun jada i nevolje, duboka pučina bez svakog spasonosnog puta.

I treći je turoban: Ako zimska bura hrast obori na tla, ozelenit će mu u proljeću koja grančica, ali za to je hrast ipak propao. Tako i jadnik, koga je zadesila nevolja, znade da će propasti, ako ne brzo, polagano: svakim danom sjati će mu sreća života sve slabije i slabije.

Komu je sreće dar bila zaušnica — tuži pjesnik u četvrtom sonetu — neće dobiti bogatstva, makar imao do sto ruku orijaša. Gdje god hoda, put mu pokrit trnjem, u kući mu stotina nevolja, odmora nenalazi nigdje pod širokim nebom. Tek u tihom miru hladne kućice odmara se: s m r t mu briše sa čela znoj.

„Život je tamnica, vrieme u njoj zloban krvnik, briga svaki dan na novo javljajuća mu se zaručnica, muka i sdvajanje vierne mu sluge i kajanje neumoran pazitelj. Zato prijazna smrti! neoklievaj dugo: ti si ključ, ti vrata, ti sretan put, vodeći nas iz mjesta bolih onamo, gdje smrt sve lance lama, onamo, kamo nedosiže sila progonitelja, onamo, kamo neće biti za nami njihovih krivica, onamo, gdje se čovjek oslobadja svake nevolje, onamo u krevet, prostrt u crnoj raki, u kojoj spava, tko se u nju legao na odmor, tako, da ga glasan šum nevolja probuditi nemože“ (5).

Neće više pjesnik, da se tuži: priviknuo je nevoljam — života tamnici, živo srdce okamenilo mu se, nevolje mu lanci ukrotiše duh. Strah je prošao, s njim varava nada: dalje neka ga sudbina gladi ili tuče, naći će ga kladom ništa neosjećajućom (6). Kratak nam život: da-

nom i noću otvorena su grobna vrata. Smrti nemože nas očuvati ništa i čovjek, koji u jutro još veselo popjeva, možda će pod večer mrtav nam govoriti: Memento mori (7).

Posljednji iz ovih soneta posvećen je prijatelju Matiji Čopu, te je ujedno — kao što bje već spomenuto — uvod u „Krst“: Sve prolazi brzo; srdce, veselo ili tužno umiriti će dubljina groba (8). —

Pr. uložio je u svoje sonete najljepše, najviše misli tako, da njegov sonnet nipošto nije kakva pjesnička igrarija (kakve jesu često n. pr. njemački soneti). Zato Pr-a često zovu Petrarkovim učenikom, kakovim se priznavaše i pjesnik sam (ali više po obliku nego duhu). Neda se tajiti, da je od njega učio, ali je ipak podpuno očuvao svoju kriepku individualnost: bio je isto tako kao što i talijanski pjesnik sin svoga vremena, te je usljed toga njegovo pjesničko obzorje sasvim drugo nego je Petrarkino. Prispodabljajuć oba pjesnika već je Stritar (o. c. str. 40 sl.) opazio, da imade Petrarca slabosti, kojih se Pr. očuvao n. pr. često opetujuću se igrariju sa imenom Laura i lauro (lovor), ali da mu je sličan u tom, da je Prešírnova ljubav kao što Petrarkina nesretna, i da imade naš pjesnik više slika i rečenica, sjećajućih nas Petrarke.

U obće pako moramo kazati, da ako je Petrarkina pjesma nježnija, našega je pjesnika dublja i to sasvim naravski: naše je vrieme baš u tom znatno napredovalo, da se je prama prošlosti znatno udubilo, te obogatilo obilnijim sadržajem, te da fraza, još tako liepo kazana, uz rastući naš kriticizam prolazi bez dvojbe sve teže. Uz to je Pr. i mnogovrstniji: on je lirik, epik (u svom „Krstu“) i satirik.

f) Krštenje kod Savice (Kèrst per Savíci).

Ova pjesma sastoji se 1) od uvoda 2) od samoga „Krsta".

1) Valjhun već se dugo i uporno bori za kršćanstvo u Kranjskoj i Koruškoj: palo je već mnogo poganskih vodja i vojnika. Jedini još se upire Črtomir sa malom svojom četom, on „najmladji medju junaci." On uteče u Bohinj, u svoju tvrdjavicu, a za njim neprijatelji. Šest mjeseci već se tuku medju sobom — braća: „Kako je užasna ljudska sljepoća." U to pritisnu ih glad; zato kušaju junaci, da u tamnoj noći prodru kroz neprijat elje Nego Valjhun susrete ih sa svom svojom silom, jer je i on htio, da ih iznenadi. Pade ih puno s jedne i druge strane, ali Črtomira medju njimi uzalud traže.

2) Sutradan jutrom stoji za tim Črtomir na obali bohinjskoga jezera, i uvjeri se, da je sve propalo, da „samo tudjincem u Kranjskoj sviće sreća". Sjeća se drage svoje Bogomile, kćere svećenika boginje Žive, tamo na otoku bledskoga jezera, s kojom se bješe prije upoznao, došav jednoč na otok, da prinese žrtvu. Poljubiše drug druga, ljubav im sretno cvala, dok Valjhun neprovali u milu domovinu. Misao o njoj zaustavlja mu sada ruku, da sama sebe neubije.

Poznat ribar poveze ga po bohinjskom jezeru do Savice, ide zatim po Črtomirovom nalogu na bledski otok k svećeniku Staroslavu, da mu ovaj pošalje četvrti dio njegova zlata. koje čuva, te dade viest o Bogomili. Sliedeće jutro vrati se ribar u družtvu muževa, nosećih blago, i čovjeka u talaru sa štolom (krćanskog svećenika). Već mu desnica hvata za mač, ali sad se pojavi — Bogomila. Radostan ju grli, ona pako polagano mu se izmiče očitujuć, da je došla, da se š njim oprosti, jer ona je kršćanka, pa i njezin otac i sva občina: krstio ih prisutni svećenik, raztumačiv im vjerske nauke.

Odtada da neprestance misli, kako bi spasila i Črtomira od poganske bludnje.

Črtomir neopire se vjeri Bogomile, ako ga krst sdruži š njom. Ali ona, da spasi Črtomira, bila se zavjetovala, da će se odreći onoga, što joj je najmilije na svietu, — braka s njim. I svećenik mu kaza, da bračne sreće nemože uživati čovjek, koji je kao baš on sam (bivši Druida) pa i Črtomir, prolio puno krvi za poganskú bludnju. Zato da treba, da Črtomir ide odmah u Oglej, da ga patriarka posveti za svećenika Pošto ga je isto molila i Bogomila, privoli on, uze si zlata za potrebu i zagrli Bogomilu, koja ga sad uze moliti, da joj izpuni još jednu želju, te se odmah pokrsti, što on i učini kod — Savice. Dobiv u Ogleju svećenstvo, širi vjeru medju Slovenci pa i preko njihovih granica, a Bogomila vraća se k otcu: Na ovom svietu više se nevidiše.

Ovu pjesmu sam Pr. (u spomenutom listu (Čelakovskomu) smatra metričkom zadaćom (uvod je spjevan u stihovih, sastoječih se od pet i po jambičkih stopâ = od trijuh dipodija, od kojih je posljedna katalektična in syllabam. Stihovi se rimuju po slici ab ab cd cb cd cd de itd., a sam „Krst“ spjevan je u stancah). Uz to — veli tu pjesnik — htjeo si je pridobiti naklonost svećenstva, koje da je bilo u ovom slučaju sbilja zadovoljno te dapače pripravno, „da mu oprosti i prijašnje griehe.“ Zato niti se ne smijemo čuditi videći tu očitu tendenciju.

Izza duga čeznuća i stradanja, poslje tolika nemira i borbe, o čem nam govore prijašnje pjesme, pjesnik „uvidi napokon, da, što traži, nemože naći na ovom svjetu: sreće, mira, ideala“[22]) Nego ideal — iole uzvišeniji —

[22]) J. Stritar o. c. 44.

čovjek u obće postizava veoma riedko. Ova istina, pako nesmeta niti pojedincu niti čovječanstvu, da teže, dok imadu (pretežno) zdrave, nepokvarene snage za — ideali. Ovu istinu pokazuje nam čitav razvitak čovječanstva: težnja za idealom je važan elemenat životne snage, one zdrave težnje, koja nas potiče, da sa kulturnim napredkom uz odnosno sve manji trošak životne snage stičemo životu sve veću vriednost

Kazalo se, da bez „Krsta“ bile bi Prešírnove poezije manjkave, jer da je on u njihovoj simfoniji — finale, „u kojem se slievaju i slažu svi glasovi u nježnoturobnu harmoniju“. Meni se pako čini, da je pjesnički značaj već prijašnjimi pjesmami tako jasno označen, slika pjesnikova duševna života tako reliefno narisana da čitatelj, ako i nije pročitao „Krsta“, jedva će osjećati da onoj slici nedostaja crtâ — i to važnih — dopunjujućih tako rekuć nuždno sve prediduće, baš — finala. „Simfonije“ dakako neće osjećati, nego osjećati će živu životnu istinu, glas, idući neodoljivom silom iz srdca, puna ljubavi, puna ideala, nego izmučena i raztrgana životnim neskladom — gospodujućom krivdom u našem životu. Ne, naš život u obće nije simfonija, tek u dalekoj, dalekoj budućnosti možda će se pretvoriti u nju ili (što je vjerojatnije) približiti se joj po mogućnosti. Dà, takav ideal smijemo čini — se — gojiti, nebojeći se, da se odviše udaljujemo od ovoga svieta u predjele — mačtanjâ: on nam je nada, dajuća u borbi silu i — utjehu. Tražiti pako već sada simfonije u obće nemožemo, jer je život dati nemože osim pojedincem, koji su neobično sretni, sami sobom zadovoljni, te im je okružavajuća ih nevolja — deveta briga, jer je ili nevide budući su odviše duhovno

sliepi ili pako pogreznuti u svoju maljušnu — makar kadkada i dobrodušnu — sebičnost.

Sama pjesma — po sadržaju epički prizor — više je liričke nego epičke naravi: najviše imade epičkog značaja — uvod t. j. opis ljute borbe. Liepo je opisan krasan predjel oko bledskog jezera. Manje reliefno crtan je sam junak: odviše je u njem — lirizma, tako da imade dapače Bogomila njekako više odlučnosti i sile nego — on. Nesmijemo zaboraviti, da je Pr. lirik te da je, pjevajuć svoj „Krst“ imao takodjer spomenutu svrhu, da si pridobije naklonost svećenstva, da dakle nije bio podpuno slobodan.

g) Dodatak

(u izdanju g. 1866.) prije neštampanih ili pako doduše štampanih ali nesakupljenih pjesama.

1. Núna.[23]) Duvna govori svomu „kanarčku“, da ga rado pušta u proljetnu narav, da si potraži drugaricu (tu kod nas?) te naužije slobode. Nego ptičica voli ostati (odletjela bi van samo na sretnih kanarskih otocih, gdje cvate vječno proljeće bez bure i oluje), jer kod duvne da je nije tištila ljuta nevolja, nego ju gladila njezina ruka. Ovim odgovorom zadovoljava se i duvna veleć i ona, da ostane kod nje, netežeć za slobodom svieta.

2. Zarjavéla devíca. Djevojčica ljuto se tužila u svojoj tridesetoj godinici. Jao, cvala je kano ruža, bila jednomu milija od „mirosnog lilijana“. Ali nije hotjela, da kaže ni da ni ne: čekala boljega, dok on oženio drugu, a ona ostala stara — požutjela djevičica (zarjavéla devíca).

3. Zdravíjca. Bog živio sav slovenski rod, slo-

[23]) Pr. imao je tu pred očima M. Ign. groficu Engelshaus, koja proživši u Ljublj. samostanu umre 27. ož. 1881. g. (Lj. zv. I 256).

bodna bila slovenska zemlja, jedinstvom i slogom sakupila Slava svu svoju djecu, živile Slovenke, mladež, živili svi narodi, težko čekajući dan, kada će nestati nesloge, gdje god sunce svieti, živili napokon i sakupljeni drugovi, „jer dobro u srdcu misle.“

4. Tri želje (prevod A. Grünove pjesme: Drei Wünsche): Pjesnik želio bi si bielu djevojku, crna popa i konjića. Djevojku, jer ga veseli drugovanje, a ne da bi uzdisao, za to dvojice netreba. Popa radi lahke savjesti, jer ako su dvojica često skupa, lahko se šta dogadja. Konjića, da bi uviek jašio od djevojke do popa i opet — natrag.

5. Lícovski strélci (iz njemačkog): U šumah, na brdih, na Renu javljaju se iznenada ovi strielci u borbi za slobodu domovine. Za to vječna im slava!

6. Jánezu N. Hradéckemu — čestitka je zaslužnomu ljubljanskomu tadanjemu gradskomu načelniku.

7. Svéti Senán.[24]) Da ga nebune ženskinje, podje sv. S. u samoću na otok. Nego bura dotjera do otoka brod. S njega stupi djevojka „nebesnih očiju“, snježnobielih grudi. Senan je sbunjen. Ona ga moli za prenoćište, dok bura jenja. On je neprima, nego moli Boga vedra vremena: odmah na to umire se valovi i djevojka plovi dalje. S. pako za tim često vidi u snu djevojčinu grud, njezine oči, i za bure brižno gleda, da-li će bura dotjerati opet ženskinju; nebi je više odtjerao, nego barem — izpovjedio. Načekao se dosta i uzalud vraća se medju ljude, i odtada fratri neboja se više ženskinja, brineć se rado za njihovu dušu i — tielo.

8. Nebéška procésija. G. 1835. poslie I. K. sjedi Bog na svom prestolju sred andjela i svetaca itd.

[24]) Ova balada nije čisto izvorna. Spjevao je prije Pr-a Th. Moor: St. Senanus aud the lady, gdje djevojka ostaje kod svetca, a kod Pr-a — ne (Gl. J. Cimpermana: O Prešírnovem „Senáni“ u Ljublj. Zvonu I. str. 312—14)

da gledaju četu duša, a Bog je tužan, dok se nejavi ljubljanski sv. Krištof (kod njega je groblje): on jedini dovadja još redovito koga iz gospode, ostali pako samo siromake, seljake, fratre i duvne. Sv. Krištof odgovara, da imade vrag u Ljubljani manju silu, jer imade tamo malo zabave. Vrag to čuo gledajuć kroz ključanicu i hajd podpirio Ljubljančane, da grade kazinu, kolisej i kazalište, gdje imadu kvariti se dobri ljudi: Za deset godina sv. Krištof neće više imati duše, da bi ju vodio u raj.

9. Pésem od zidánja cérkve na Šmárni górі (nedaleko od Ljubljane). Gdje je sada romarska crkva na visokom brdu, bijaše njekoč plemićki dvor. Mladu djevojku sablaznio tamošnji plemić i — ostavio. Ide ona na brdo, noć ju stigne kod pustinjaka: tu rodi mužko diete i umre. U jutro mladi plemić, iduć u lov, vidi mrtvu dragu, hoće, da podmiti pustinjaka, da nebi supruga doznala stvari, ali ovaj se neda. Diete odgaja pustinjak — do sedme godine, zatim ide s njim u Rim, odkuda se vraća poslie dvadeset godina s njim već kao svećenikom. Otac mu, neimajuć zakonite djece, sagradi u svom dvoru crkvu, kamo još sada hodočaste.

10. Šmárna góra. Griešnici imadu hodočastiti na ovo brdo na čast Marije, inače će morati činiti to, vraćajuć se iz čistilišta nazad — kamo i hode čitave čete noći od Svih svetaca do Mrtvih duša (uporabljena je tu mjestna priča).

11. Parizina (odlomak prevoda iz Byrona br. 1—13). Parizina, mlada Azova supruga, noći se sastajala sa svojim pastorkom Hugonom — u griešnoj ljubavi. Jednoč izmaklo se joj u snu njegovo ime, i Hugonov otac (njezin muž) čuo to. Drugi dan sazove u Esti u svoj dvorac čitavo plemstvo, da otac sudi sina i nevjernu suprugu. Osudjuje njega na smrt, a nju, da

mora gledati, kako će mu pasti glava. Sin moli, da smije govoriti njekoliko rieči. Otac mu dopušta (dalje nema prevoda).

12. Ljubézni tiranija (sonet). Mnogi zanimaju se, da li pjesnik sbilja pjeva bez nade — nagrade. A on ih pita, da li robovi crnci u Americi rade za nagradu? Gore robstvo trpi on nego turski kršćani. Kakvu bi dakle očekivao nagradu?

Ove pjesme spjevane su u obće u duhu ostalih. Medju njimi je Zdravljca (Zdravljica) zanimiva, jer je, kako znademo, Preširnova labudnica. Svéti Senán i „Nebéška procésija“ jesu pune ljubezna, zdrava humora.

Sliede za tim: s) tri napisa (na grobovih Čopa, Linharta i Fr. Jnlijana), b) dvie zagonetke, c) šest stršena: „Bóžje in hudíčeve híše u Ljubljáni, Repíču, Slómšeku, Nečímuren up, Čúdni dehúr, Novíčarjem“ svak iz njih oštro bocka dotičnika, na koga je pušten. — Ovakav je u kratko sadržaj svih poznatih slovenskih pjesama (njeke njemačke bile su gore spomenute).[25])

VII.

O jeziku i tekstu Preširnovih poezija,

Jezik je Preširnov čisto gorenjsko-kranjsko narječje.

Spomenuti ću to u kratko najglavnije 1) o sklanji, 2) o porabi glagola, 3) a) osobitosti u obće, b) čisto Preširnove izraze, c) osobitosti u naglasku; 4) germanizme, 5) male njeke pogrieške, 6) veće pogrieške, 7) opravdane popravke i 8) suvišne popravke.[26])

[25]) K tomu priobćiše još (u Lj. Zv. I.) prof. Levec dva Pr-a napisa: Moj bron (na zvonu) Die Mutter (na grobu), b) prof. Wiesthaler jedan epigram: Ni mi všečno, c) I. Cimperman jednu čestitku Pr-a L. Pesjakovoj r. Chrobatovoj: Nicht gross, d) Napokou imade Lj. Zv. (I. 375. sl.) još jednu Preširnovu strielicu (Izdajávcu Vólkmera fabul in pésem): Slávo sramôti itd.

[26]) Gdje navadjam citate samo jednoga izdanja, navadja ih po izdanju g. 1847., gdje pako obijuh izdanja, tamo manji brojevi znače citate iz izdanja g. 1847., a veći iz izdanja g. 1866.

1. a) Samostavnici: dat. sig, mužko sr. r. imade *u*: k ôknu (9) itd. nego nalazi se takodjer *i* (ja ga nadjoh samo tri pnta): Nazaréni (181) k slovési (190, a na str. 15: k slovésu), k očéti (191).

Lok. sg. mužko. sr. r. svršuje se a) skoro uviek na *i*: v gójzdi (10), v pólji (10), v léti (43), per — obhajíli (59), na svêti (152, 190), po — slédi (155), v kóti (157), v pokóji (164), po Krájni, Korotáni (171), po konci (175), per grádi (176), per slápi (180), v plaméni (189), v očéti (190).

b) lok. na *u* imadu: v sèrcu (5, 15, 17), v gledíšu (136). Instr.: sg. mužko sr. samost. svršuje se na *am* (sada *om*): pod ôknam (8) itd.

Gen. pl. mužkih sam. svršuje se na *ov* i tam, gdje se sada piše *ev*: pet čévljov, pálcov pet (23) itd.

Dat. pl. mužko sr. sam. svršuje se na *am* (sada *om* ili *em*) Izraelcam (7) itd.

pèrsih (14) lok. je pl. od nom. pèrsi (obično rabi: prsa, prs itd.).

Instrum. pl. ž. r. nepravilno *ami*: z lažámi (mj. lažmí) 107.

Dual nalazimo u obće: str. 49 níju — Je poróčil (85 njiju) 57 se králj i cesaríca stà, 65: za njíma, 79 In kar mu obetate očésa njé (109 In kar mu obétati očési njé), 93 dve sámi zvézdi, 94 In kàs in sèrd sta zrásla, 112: Smèrt in ošábnost stè zmágale mêne samé, 129: Zaglédat' vájni zvézdi 130 dve sêstri vídile so očí, 130: Bilà je drúga nij (156: njíj'), 130 raníla sta, 149 pred váma, 157 Bil príča sim nju sréče nezrečéne (183: Bil priča sem nj'u sréče nezrečêne). 180 véter *nji* roké podpéra — *nji* gen. duala posjedovnoga (205 njij'), 180 Nju poiskáti dá mu (205: njij'), 180 njima znáni (njíma dat.), per njíma (lok. 205 pri njiju), 184 sva verjéla, 184 náju kèrsti, 191 se nísta vídila.

Posjedovni genitiv (mj. posjed. zaimena): 60 Nje gréham, 69 Kraljíca njih, 74 de'z úst njih sápe ní, 79 očésa nje, 155 Hodíle so nogé le po njè slédi.

Pridavnik imade gen. sg. za mužko sr. r. *iga*, dat. *imu* lok. *im* itd. Za komparativ rabi uviek prislovni oblik kao što često u ruskom jeziku: я хуже itd. 15 rajši koj mi daj slovó (59 rajša) 46 lépši-deklé, 68: Nar lépši-Urška (100 najlepša), 85 mlájši hči (115 mlajša hči), 106 lépši polovica (132 lépša polovíca) 143 (blisk) le temnejši noč (ak.) storí (169 temnéjšo), 158 boljši jed (184 boljša jed), 179 v várniši zavétje (205 v várnejše zavétje), 130 bèrž vesláta (bèrž je po obliku komparativ od brzo, po značenju pako sada većinom positiv = brzo, koje ne rabi), 182 željé narsláji, 189 tèrdniši zavéza (214 trdnejša zavéza) 191 lóžej (nepravilno) se britkósti v bran postávi (215 laže).

Zanimiv je kompar. 10, 191 dálej (55, 215 dálje).

Rieč pot rabi P. većinom ženska. r. (inače rabi u slovenštini takodjer m. sr. r.): 62 pot gládko, 157 po brezkônčni póti, 160 po svôji póti, 182, 185. De b'ênkrat se skleníle poti (dual) náju. Srednjega roda rabi 77: nevárne mu káže póta morjá (106 nevárne mu káže p*óti* morjá).

2. Glagol: strana 6. mor'te = morate 6 Ako mor'te = ako možete: Praes. pass: 7 bó pregnána (52 Je pregnána) 77 bo otét (107 je otét), 112 pésmi bódo bráne (praes. *ne* fut.). Ovaj oblik postao je očevidno iz njemačkog: werden gelesen itd.

Osobito često stavi Pr. perfektivan glagol mjesto trajnog: 22 oživí (mj. oživlja), 80 Hódi — povábi ga (mj. vábi ga), 107 de le petíca dá (mj. dajè), 167 ne zmísli, pozábi (mj. ne misli, pozablja) 118 odtégneš precèj svoj obràz (mj. odtezaš), 121 tròp — oznáni (mj. oznánja), 133 Iz njêga zvíra, vánjga se spét zlíje (mj. izlíva), 136 neodkríje (mj. odkríva), 150 môje terpljénje

ga premága (mj. premagúje), 165 ne séže (mj. ne séga), 168 Vam izročím (194 izróčam), 179 Opómni ga, kak sám sebé pozábi (mj. zábi = pozablja, jer pozábi nije možda perf. hist., kojega jezik više nema), 184 príde (209 íde), kak operó (mj. opírajo).

Dulji oblici (nepravilni prema staroj slovenštini i ostalim slavenskim jezikom) rabe n. pr. 144 rástejo (mj. rastó), cvetêjo (mj. cvetó).

Zanimivi jesu: a) oblik imper: ne hôti (zavréči ga) što je jako slično ruskomu: не хоти, b) stari oblik 49: grede (str. sl.: grędetъ.

3. Osobitosti spadaju 1) na gorenjsko (i donjekle u obće na kranjsko) nariečje i to glede oblika ili naglaska ili 2) su (kako se čini) više čisto Prešírnove.

I. Oča (34, 39, 80 i često) mj. oče (otec ne rabi *tu*), *de* mj. da, *od* mj. o: 11 od ljubézni 17 od nesréče itd., š mj. šč: íšeš itd. 17: skórej, márskidej mj. skóraj márskidaj, 50 déleč (80 dáleč) 50 popoldan (inače rabi popoldne) 58 dam (91 dam') mj. domú = domóv(i), 61, je od podkvá (94 je od podkóv nom. sg. pódkev, a Pr. rabi prema gor. nariečju podkva), 61 se smêjaš (94 se smêješ) 62 te hóčem sábo vzéti (94 s sebój te hóčem vzéti) 66 tle = tu gle (j) [98 Tu], 67 o čúdeža neznáne (99 o čúdesa neznána: čudež, a, rabi tu dial. mužk. r.) 80 Lohkà bi (109 Lehkó bi), 95 zroč'mò ga (121 zroč'mò ga mj. zročímo ga), 174 svètla zárja (tu je poluglasno è postalo iz star-sl. ѣ, kojemu u novoj slovenštini pravilno odgovara polno glaseće *e*: béli itd. 186 se klíče (508 zove), 190 De bódo znáni — obéti (obično narodno: obétanje; je-li u obće rieč obet igdje medju narodom poznata?)

Veće osobitosti u naglasku:[27]) rodú Abraha-

[27]) Tu sam popunio označenje naglaska tada, ako ga pjesnik nije već sam postavio.

hamóv'ga hčí (50), 55 nazáj se ne verné (ruski: вернéтся), 76 naj — prejmêjo (obično: préjmejo) spét 'z njegà (obično: njêga) sr. ruski: eró, 89: Pél — Jeremij žalóst globóko, 132 Dvakràt devetsto tri in trideséto, 139: Ko nékdaj Orfejóvih strun glasóve 167 de dozóri mj. dozorí, 168 Pokôpal mísli visokoletéče, 176 kar rasté (ruski: растéть) 177 cvetlá (sr. ruski: цвѣлá) 178 Ležé — truplá, 179 mertvá je, sam sebé (ruski себя) 180 vodá razgrája (ruski водá), 183 z menoj ití želí (r. ити), 190 Jih oznanvàt pojdí (ruski: пойди), 191 vodá je blizo.

Dalje su osobito zanimivi n. pr. sliedeći slučaji, gdje je pjesnik sam označio naglasak, koji mu je u obće ujedno temelj pjesničke mjere, a ipak mjerio slovke na način narodnih pjesama, kod kojih narod pjevajuć ih kratke (odnosno nenaglašene) slovke tako može raztezati, da mu postaju duge, odnosno naglašene) i obratno: 50 Ker tempelj njih dêleč stojí (mjera je: ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –) a prema običnomu naglasku bila bi ta: ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ –). 51 Júdovska lépa déklica (mjera ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – mj. – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ a na str. 50 nalazimo stih: Med njími Júdovsko deklé ⏑ – ⏑ – – ⏑ – sasvim prema naglasku, istu rieč mjeri pjesnik po narodnoj mjeri takodjer u stihu: Al ljubiš me, Júdovska hčí ⏑ – – ⏑ – – mjesto ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – (51). Dalje nalazimo (113) stih: Slávšne ti júžnih sò janičárji dežél po mjeri: – ⏑ – – – | – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – mjesto: – ⏑ ⏑ – ⏑ – – – – ⏑ ⏑ –, a na str. 150 čitamo: Dva jézna Kéruba z mêčam ognjénim (mjera ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ gdje se mêčam mjeri ⏑ – mj. – ⏑), 153 Al tjè, kjer svét Antón Jézusa varje (mjera: ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –, tu pjesnik Jézusa mjeri ⏑ – ⏑ mj. – ⏑ ⏑.

Simo bismo mogli pribrojiti i njeke iz gore u početku navedenih slučajeva, osobito: žalóst (89), dvakràt (132), Orfejóvih (139), visokoleteče (168).

II. 50 zapóldan (86 do póldne), koja rieč valjda se ipak čuje gdje u Gorenjskoj? 57 odláši nom. pl. (sg. odláš m. r.). 77: na zvézdo gled'jóč vhití (= ubeží hrv.: uteče), 78 Al, de bi knji zlêtel, čáka peres (mj. perutníc, hrv.: krilâ), 95 polno si znádnost imél jih d u „znadnost" valjda je štamparska pogrieška); na istoj strani nalazimo blagodár = dar, 160 umétni = pametni (kaj zijálo — Neúmno, kaj umétni od nje právi), 175 ko je z okólšno tá (kraj) [okólšnja = okólica], 180 gósta sénc temníca (temá), 180 lákota ga grúdi (= tišti, rieč je valjda poznata u Gorenjskoj?), 182: življênja zméde, 188 v úpa rájskim síji.

4. Germanizmi: 8 úpati ne pusté (55 dadé), 15 k slovésu (59 za slovó), 16 od pomóči (59 z pomočjó) 21 per Bógi = bei Gott (62 na Bóga), 22 prestál (63 prebíl), 33, 179 prestála (74, 204 prebíla), 54 pred ko de = bevor als dass (88 in prédno), 73, 158 ójka znabíti (104, 184 jóka mor'biti — i ovo je prema njemačkomu ali barem pravilno, dočim zna-biti njemačko kann sein ne prevadja dobro, jer kann tu nije = znade nego može), 97 zastópi (uk) = versteht, 156 letéti ga pusté roké brodníka (182 letéti mu dade r. br.), 166 čez têbe (ne bo peršlà beséda žála) = über dich, 167 pred smèrtjo (vor dem Tode) ne obvárje (193 Nas smrti ne obvárje), 178 Brez de bi = ohne dass er, pred smèrtjo ohraníť (204 od smrti ohr.) 183 Al skózi se še ni skleníla z vámi (sréča skózi = durchaus), 187 De bi od smèrti réšil (212 De smrti bi rešíl (!) tebé nesréčne), 188 kar doživéla = erleben (212 kar še učakala).

5. Male netočnosti: 5 oznanúj (51 oznanjúj), 5 ptúje (51 túje i više puta), 7 zbéraš (53 zbíraš, tako još ozéraj, odpéraj itd. mj. ozíraj, odpíraj), 7 várij (53 váruj) 10 tícov mj. ptíčev (više puta) 11 59 181 mísel

(56, 93, 206 mísli) 11 saj (56 vsaj), 12 prašájte (57 vprašajte), 12 Derví (57 dreví), 15 prèč (59 pròč), 17 sila spomínja (69 s. spomína), vtrúdena (60 vtrújena), 26 per = pri (per Bógi, perléten, peršel itd.). Kao germanizam može se smatrati takodjer spomenuta već poraba predl. *od* sing. gen. mj. *o* sa lok: 17 od nesreče itd., 76 vbejžáti (74 vbežáti), 41 djál (78 del), 64 djáti (96 déti), 53 poglédej (88 poglédaj), 55 vídil (89 vídel), 66 dúri zakerčé (99 dúrí zakričé), 70 deréčih (102, dəróčih) isto tako 95, 173; 74 poróka nánjga čaka (104 p. njega čáka), 74 vánjga djan (105 vanj dejàn), 105, 75 Spèt zajtro (106 spet zájtra), 76 splahnélo (106 splahnílo). 77 O sréčen ríbič (107 o srečni ribič), 77 Ak káki (mj. kak) 80 vklôn máterni (109 vklôn máterin), 81 pred ljudmí sramoval (111 se bodeš ljudí sramoval), 83 zarijaví (113 zarjaví), 85 nevéstni brat (115 nevéstin brat), 96 vkrotèn (112 vkročèn), 98 vezáti znaš otróbi (obično otróbe), 101, 117 vjíde (mj. vijde = ujde) 104 per têmu (pri tistem), 107 z-lažámi (mj lažmí), 113 častèn mànj (139 češčèn), 120 v têmu (146 v têm), 135 mokrocvetéče (161 mokrocvetóče), 140 pésem sládki glási (161 pésmi), 146 Pastir ruméne zárje ne zamúda (mj. zamúja), 150 sréčin úpaš (176 sréčen úpaš), 171 v Bísterško dolíno (197 v Bístriško dolíno), 171 jútra čákat' móre (mj. móra) Pertí odpréti (198 preti), 173 Se strášni bòj (199 se strášen bòj), 173 Iz hríba stèrmiga (199 Ter s hriba strmega) 173 175 z-valóvami (199 201 valóvi) 174 vúnanjiga (200 vnénjega), 176 je v njêmu vnéla (202 v njêm unéla) 183 se klíče (208 zóve).

6. Veče pogrieške. 22 sim najdil; isti particip perf. nalazimo još 85, 86, 157, 166, 186 (68 našèl sem itd.), 55 ujic njegovi (89 njegóv je újec), 59 kogá sim (92 oh kaj sem), 71 plesaje (103 plešé), 72 v kogá si tak

zamíšljen (103 V kaj si tako zamišljen), 74 Ak bil bi nekakóvi — oblák (105 nekášen), 82 kogá te tak žáli (112 kaj žáli takó te), 95, 123 praznuvajóče (mj. praznujóče), 100 kogá za sílo (in kaj za sílo), 110 vsaki napìs (136 ní vsak napìs), 131 kogá mi (157 Zakáj mi), 176 neogasljív (mj. neugasljiv), 184 De sprosténim (208 Da sproščenim) 186 187 njegóvi (mj. njegóv), 189 sad njéni (mj. njen).

7. Mnogo popravaka učinjeno je u izdanju g. 1866. uslied toga, što u izdanju g. 1847. izreke često počimlju sa enklitičkimi riečmi ili pako stoje ove enklitičke rieči tako, da se ne naslanjaju dosta na druge. Ove izpravke možemo smatrati opravdanimi: 54 Védno mi je (8 Mi je védno), 56 Dàj glédat' mi (10 Mi glédat' dàj), 63 Našèl sem (22 sim nájdil), 66 Sestrice so zvézde (25 So zvézde sestríce), 79 Dokàj si omóžil (41 Si omóžil dókaj), 85 Srcé ji (Ji sercé), 86 Srnice plášne se pasó (57 Se plášne sèrnice), 86 Tak govoríti je (52 Je govoríti tak), 87 jókal je (53 je jókal), 87 Toláži ga máti (53 Ga máti toláži), 88 Prebíva mi v klóštru (64 Mi v klóštru prebíva), 89 Vgovárjal se dólgo (54 Se dólgo vgovárjal).

Na isti način nalazimo promjene (prema izd. god. 1847.) još: str. (izd. 1866 g.) 89 Njegóv, učí, 90 Podáj, Na vójsko, 91 Grózno se, 93 Noč, 94 Na, Pôzno, S sebój, 96 Spustíla, 97 Plesát' mi, 100 Obljúbit', Nazádnje, Kraljíca, 101 In Urški, Dokàj, Izgóvore, 102 Pridrevíli brž so, 103 Dokàj, Pomlád, Omólknila, 104 zdaj je, smrt v strúpu, 106 Srcé mu, 107 Budíjo, 108 Ni mar, 111 V nesréči, Pa gódel, 112 Objémal, 116 Rudéča, Na êno, 117 Svója jim, 124 Želím, 147 Kóder hódiš, 148 Trúdi se, 154 Z veséljem, 165 Krog Hêma, 176 Vsak dan, Zaúpljiv, 177 Poklìc, Obílno, 178 Le céna tvôja, 187 Ne bíla, Dobíl, Mírno, 189 Ak hítre ne, 190

Kjer hódi, 102 Našlà, 194 Izróčam Vam (168 Vam izročím), 201 Ne bíla póznih lét, Iz tvôjih, 202 Slovéča, Je ne napíhne, 203 Zdi mózu, 204 Al' njéno, 205 Al' v vôjski, 207 Zdaj, 209 Za té, 212 Bilá je, 215 O čákaj, Svét' od.

8. Neopravdanimi čine mi se sliedeći popravci: 52 Bíla ni (7 Ni bilá), [54 k têbi (8 h têbi)], 59 Saj ni bílo prej vesélo (15 Saj ni pred biló vesélo), 60 Vèndar žélj skrívnih ne vdrža plaména, 61 Pómnila bódeš (18 Pómnila boš ti), 66 Za ljúbico 'zbrát (25 Si ljúbico zbrát': tu je si doduše enklitika, stojeća na prvom mjestu, ali čini se ipak, da je izraz „si ljubico" bolji nego germanizam „za ljubico") 67 ti bíla (27 bilá ti), 71 Še od híše bo te spódil (31 Bó te še od hiše spódil: tu imade bo više naglaska nego še, koje je skoro enklitično, promjena je dakle dosta nespretna), 73 bílo tréba (34 tréba biló), 77 Hčérin svèt (39 Hčére svèt), 84 je bíla (48 bilá je), 85 se bíla (tu je se kao što str. 84 je upravo enklitičko te ono prvotno str. 48 bilá se a na str. 84 bilá je bez dvojbe bolje), 88 vôjni (54 vôjskni), 89 Nazáj se mu v srcé ne vrne mir (55 Nazáj se ne verné v sercé mu mir; tu je doduše verné naglašeno kao što se ne čuje često, ali ipak prema gorenjskomu naglasku), 77 Vès tròp (64 cèl tròp), 97 letéli dálje, (64 napréj letéli), 102 Brez trúpla okróg bi se bíla vrtéla (70 Bilà bi brez trúpla okróg se vertéla), 103 Omólknila so ústa (72 So ústa omolčále), 103 Lepá bi ústa bíla (74 Bilé lepé bi ústa), 105 Iz prsi mu nobêna ni (75 Iz pèrs nobêna ni njêmu — dakle dialetički rabi pérsa, pèrs), 106 V nemár je dálje žível (75 V nemár napréj je živel sr. ruski: внередъ жилъ), 106 Ak bílo bi (75 Ak bi biló), 106 Da prejde dan denášnji (75 De dan danášnji prêjde), 106 noč zbeží (75 noč miní, ruski: Минуетъ), 108. O rés je, da bi ne

bílo takó (O, rés je, de bi takó ne biló). 108 Ni bílo (79 Biló ni), ib. 114 Da tje bi ne bíli vabíli ga (79 De tje ne bilí bi vabíli gà), 110 Da v méstu po céle ga mésece ni (80 De céle mésce ga v méstu ni), ib. god Mícкin (80 god Mícike), 111 Bilá bi ráda vsáka gospá (81 Gospá bi ráda vsáka bilá: gospá osobito se tu poudara te stoji za to dobro na prvom mjestu), ib. Pretéklo dve léti biló še ni (82 Pretêklo biló let dvóje še ni), 112, 114 Ni bílo (82, 84 Biló ni), 114 Ni bíla še (85 Bilá še ni), 115 Velíke so v grádu bíle gostí (85 Bilé so v grádu velíke gostí), 115 Ker se omožíla mlájša je hčí (85 Bilá omožíla je mlájši se hčì) 130 Ni bíla (104 Bilá serca ni), 131 kdor néče mêne bogat (105 Kdor mêne nóče bógat'), 135 Prišlí že bíli bi (110 Peršlí bi že bilí), 146 Práv'jo, da v ljubézni môji bílo níkdar ni resníce (120 Práv'jo, de v ljubézni môji ni biló nikdár resníce), 149 Trétji, Morebíti, 158 Tam mêni, 166 Pokráj'ne, 168 Ak sméje nékaj dní se. 169 Blisk nágel, od tód, kakó, 172 Bi tí ne bíle (146 Bi ne bilé ti: ovo je bolje, jer u popravljenom stihu jesu dvie enklitike (bi i ti skupa), 175 Tam bíla, Pròč bíla, Pred váma, Med váma 181 Očí pri nji v deklét so bíle srédi (155 Očí bilé per nji v deklét so srédi), 183 Poglèd ta brez mirú me dálje žêne (157 Poglèd ta, brez mirù naprèj me žêne), 185 bogatimo (159 obogatímo), 190 Komùr je bíla sréče dar klofúta (164 Komùr je sréče dár bilá klofúta), 199 Ki jim je bíla (173 ki jìm bilá je), 202 Plamén je neugasen (176 Plamén neogasljîv je), 204 Življênje mêni vzét' si (179 Življênje mísli vzét si), 206 In kàk od njé se góre zíblje sténa (181 In kàk pred njó se gôre zíblje sténa: tu može se jako lahko uzeti pred mjestno a ne uzročno te je dakako onda popravak suvišan), 207 Vsak sám naj šèl bo skoz življênja zméde (182 Šel náj vsak sám bo skoz življênja

zméde) 207 Malíkov p o pustíla véro krívo (182 Malíkov, z a pustila véro krívo), 208 ki izvóljenih (gen) tam čáka (184 ki izvóljene tam čáka), 209 Pred njó naj tvôja mílost ga zakríje, 212 Kar še učákala bom lét števíla (188 Kar doživéla lét bom šè števíla), 212 Ko bi dajál ne bil tvoj mèč podpóre (188 Ak bi ne bil dajál tvoj mèč podpóre), 212 Žen bi ne bíla vdóva marsiktéra (188 Bi vdóva ne bilà žen marsiktéra), 213 Al' kàk sladkóst je bila njêna krátka (189 Al, kàk sladkóst bilá je njêna krátka), 213 Nespámetna bi z máno bíla zvéza (189 Nespámetna bilà bi z máno zvéza), 213 Da jo v g a s í t i móre sréče jéza (189 De v g á s n i t i jo móre sréče jéza — v g a s í t i, koliko je meni poznato niti ne rabi u gorenjštini nego p o g a s í t i), 214 Da bódo bôžji znáni jìm obéti (190 De bódo znáni bôžji jím obéti).

Iz ovoga pregleda vidi se, da je Preširnov jezik čisto narodan u smislu gorenjskog narječja; da imade pako netočnosti i dapače pogriešaka, koje su pako većinom vlastite samomu nariečju, kamo spadaju skoro sve gore spomenute „osobitosti", za tim germanizmi i za tim takodjer ono slabo shvaćanje enklitične naravi njekih rieči, koju narav inače dobro osjeća narod tamo, gdje dobro govori te i poredak rieči po njoj ravna. Glede neopravdanih popravaka moram iztaknuti, da je njimi jezik gdje gdje izpravljen na bolje (ali kadkada. kao što je većinom i spomenuto takodjer na g o r e) nego bez n u ž d e, tako da treba u obće kazati, da ovakvo izpravljanje teksta pokazuje m a l o p i e t e t e prema pjesniku i njegovu jeziku te često prelazi granice dopuštena — takodjer sa gledišta „znanostne kritike tekstova".

Tumačiti i (s a m o d o n j e k l e) opravdati možemo si koješta u tom pogledu samo težnjom, da se pripremi občinstvu pjesnik u obliku, čim više odgovarajućem s a d a n j e m u jeziku. Ali čini, se da je ovu težnju dosta često

nadvladjivala druga (tu neumjestna), da se pokaže, kako jesmo sada mi bolji jezikoslovci nego je bio — Preširen. Kod nas je doduše puno toga jošte njekako in statu nascenti te se zato laglje može mjenjati nego kod drugih više ustanovljenih jezika nego kod kakvog budućeg izdanja našeg pjesnika ipak bismo željeli glede teksta, da se postupa š njim više prema zahtjevom znanstvene kritike i prema pieteti, koju jesmo dužni pjesniku.[28])

VIII.

Prešíren izvan Slovenije.

Spomenuti mi je napokon u kratko, u koliko poznavaju do sada Pr.-a osim Slovenaca i drugi.

Na hrvatski jezik preveli su pojedine komade St. Vraz, Preradović, Trnski. Medju Česi osobito se širi poznavanje Pr.-a, u čem ide glavna zasluga J. Penižku, koji je dosta mnogo preveo iz našega pjesnika, predavao o njem i pisao razprave (posljednju imadu pražki Květy). A sada imade izdati knjižar L. Sehnal u Jičinu (gl. Lj. Zv. I. 710) knjigu o Pr.-u sa životopisom i ocjenom literaturne pjesnikeve djelatnosti i sa preko četrdeset pjesama, prevedenih J. Penižkom. Polag Penižka počeo je prevadjati Pr.-a još Jan Hudec, čiji su prevodi u obće dobri kao i Penižkovi.

U Gerbelj-evoj „slovanskoj čitanci“ prevedena je na ruski jezik „Turjáška Rozamúnda (dosta slabo) i „Slovó od mladósti (prilično dobro) i to Petrovskim.

Njemce upoznao je sa svojimi pjesničkimi umotvori donjekle već sam pjesnik, naime svojimi (spomenutimi) izvorno-njemačkimi pjesmami i prevodi pojedinih

[28]) Tako udešeni Pr. nikoga nebi bunio tobožnim zastarjelim jezikom, budući je i sadanji literaturni slovenski jezik razvio se baš iz gorenjskog narječja, te bi prispodabljanje Pr.-a sa sadašnjim ne baš puno promjenjenim jezikom bilo koristno i poučno za povjest jezika u obće.

komada. U najnovije vrieme pako su Samhaberovi „Preširenklänge“ našli kod Njemaca veoma ugodan odziv — u Austriji, a još više izvan nje. Tim povodom donio je lipski „Magazin für deutsche Literatur des Auslandes“ razpravu o životu i djelih Pr.-a te hvaleć Samhaberov prevod priobćio njekoliko Prešírmovih pjesama. — U Gottschallovih „Literaturblätter“ napisao je Rob. Waldmüller zanimivu razpravu o Pr.-u te izrazio želju, da se prevede čitav Pr. — Berolinska „Deutsche Revue“ pako, priobćujuć Pr.-ov životopis i ocjenu njegovih pjesama, zove pjesnika p r a v i m, i z v o r n i m, spominjuć ujedno pohvalno veoma spretan njegov stih. — Na dalje odazvaše se pohvalno: Oto pl. Leixner u svojoj „Illustrirte Weltliteratur für die reifere Jugend.“ Viktor Scheffel, jedan iz najznamenitijih suvremenih njem. pjesnika pisao je Samhaberu, „da ga životopis Prešírnov i prevodi veoma obradovaše.“ Napokon obeća poznati Johannes Scherr, da će napisati u kojem većem njem. časopisu obširnu razpravu o Pr.-u ili da će barem govoriti o njem u izlazećem baš, novom izdanju svoje „Weltliteratur,“ a P. pl. Radič napisa razpravu za (Sacher-Masochov) list „Auf der Höhe.“

Premda Samhaberovim prevodom Slovenci nisu baš sasvim zadovoljni, ali se ipak rado priznalo, „da je medju svimi dosadašnjimi prevodioci Samhaber ipak još najsretniji, najbolji.“[29])

Dalmatinski Hrvat Chiudina, urednik „Osservatore Dalmata,“ dade g. 1878. naštampati u Firenci dva svezka slavenskih pjesama, prevedenih na taljanski jezik. Pod naslovom „Canti sloveni“ imade polag njekih drugih pjesama takodjer jako krasan prevod Pr.-ove „Hčére svèt (Il consiglio).“ —

[29]) Fr. Levec (Ljublj. Zvon I. 55. sl.)

Spominje se u obće Pr., gdje god se govori o novoslovenskom slovstvu.[30]) Kratke bilježke dakako ne mogu lahko označiti mu pravi pjesnički značaj te se lahko uvuku netočnosti. Tako n. pr. A. N. Pypin u svom radu (Исторія славянскихъ литературъ, А. Н. Пыпина и В. Д. Спасовича, изданіе второе, два тома. Сп. 1879 до 1881) veli (I. 293), da je bio Pr. odvjetnikom u Ljubljani. A na sliedećoj strani opaža, da Pr. „u doba slavenskih preporodjaja nije išao sa ovom strujom, prema kojoj da se odnosio njekako nepouzdano.“ Nadam se, da imade u ovoj našoj razpravi dosta dokaza, da ova tvrdnja n i j e opravdana: može se odnositi samo nato, da Pr. nije pristao uz ilirstvo baš tako kao što St. Vraz.

IX.

Z a k l j u č a k.

Preširna punim pravom možemo zvati sinom slavenskog preporodjaja, jednim iz znamenitijih slavenskih budioca. Kao pjesnik, uzgojen suvremenom prosvjetom, on naginje romantizmu, ali nipošto n i j e čist romantik: realna struja kao izraz ž i v o t n i h težnjâ pobudjivaše već tada pitanja svakdanjega života, pitanja obće-narodna pa i osobne dobrobiti i razvitka. Narodni preporodjaj započeo se skoro izključivo u srednjem stališu (kamo pribrajamo takodjer svećenstvo) te odanle obuhvaćao sve šire krugove. Dobio je izrazito d e m o k r a t i č a n značaj, koji je bez dvojbe i kod našeg pjesnika dosta jasno izražen. Jer ideja narodnosti, za koju se bori, pa i ljubav prema čovječanstvu u obće nisu aristokratične, one o s l o b a d j a j u, kao što jasno vidimo, — osobito glede prve — na dosadašnjem razvitku više manje svih slavenskih plemena.

[30]) Spominjemo tu još Iv. Naglića: Poetische Klänge vom Fusse des Triglav (Moskauer Deutsche Zeitung g. 71—74). Pisac razpravlja tu o Preširnu i njegovih pjesmah.

U slovenskoj književnosti zauzimlje naš pjesnik odlično mjesto. Dočim mu neposriedni predšastnik pjevaše kao početnik na domaćem pjsničkom polju, uzimljuć si često oblik, sadržaj i ton više manje iz narodnih pjesama, predstavlja već njegov prvi nasljednik bujan razcvat samostalna pjesničtva, bogata raznovrstnošću oblika, sadržaja te čisto izvorno-individualna a ujedno visoko pjesničkog tona.

Temeljem pjesničke mjere uzeo je naglasak (od Niemaca i Rusa) te za tim podario slovenskoj literaturi bogat niz raznovrstnih, umjetnički savršenih pjesničkih oblika, presadjenih im iz drugih literatura na domaća tla. Pr. prvi je pjevao u mužkoj i ženskoj rimi (asonanci), uveo je nibelungsku kiticu, prvi pjevao tercine i glose, stance (ottave rime) i sonete, on je prvi rabio daktiličnu mjeru, pjevao gazele, pisao epigrame, romance, balade, elegije (u heksametrih i pentametrih) i satire.

Pjesnikov jezik u obće je doduše čisto narodnogorenjsko narječje, te tako djeli s njim i njeke nepravilnosti. Isto tako mu rima (asonanca) nije uviek čista. Ipak naš pjesnik predstavlja u slovenskoj literaturi tako brz i velik napredak, kakav nam inače nije poznat. Protumačiti možemo si ovo ne samo velikim pjesničkim darom nego takodjer našom dobom, u kojoj u obće sve brže napreduje, budući medjunarodni život i uplivi sve se više zbližavaju i prepliću. —

Pr. pjeva ljubav prema dragoj, domovini (i slavenstvu u obće) i prema idealu. Prva mu je ljubav — nesretna, njezini glasovi neobično nježni i duboko osjećani nego bez slabašne ćutljivosti. Takodjer domorodna ljubav ne pruža mu radosti, ne raduje ga prošlost, gdje je „uslied slavenske nesloge“ tudjinstvo preotelo mah te zadržalo ili gdjegdje dapače uništilo narodni napredak. Nego duh vremena bodri i pjesnika

probudjujući se slavenski sviet pruža mu utjehu. Pjesnik već je tada neobično jasno vidio i osjećao položaj slavenstva. Ljubav prama idealu čovječje sreće u obće pako vodi napokon pjesnika u neizbježan konflikt sa životom: Rano okusi pjesnik plod spoznaje, uvidi, da sviet „prezire čistu savjest“, da „naći vjernu ljubav, kratak je san“, da ljudi štuju samo novac, da gospoduju samo laži i prevare — bez bratske ljubavi. Pjesnik dakle neobično jasno vidi glavne družtvene mane, duboko ih osjeća ne tješeć se liepimi frazami i to tada, kada je magloviti romantizam gospodovao u Europi skoro neograničeno. Takav jezik čuo se tada — u koliko znadem — u slavenstvu samo još kod Rusa.

Nesuglasje medju idealom i životom pjesniku je izvor duboke srdačne tuge. Nego za to on nije ćutljiv slabić: njegovo je pjesničtvo puno zdrava, krepka duha, puno prave, muževne snage i onog pjesničkog realizma, koji je tako potrebit za razvitak samopoznaje i valjana narodna života. Njegova ljubav prema dragoj, domovini (slavenstvu u obće) iztiče se više nego ona više manje ćutljiva abstracija ljubavi prema čovječanstvu u obće: crpeć iz vrela čisto realnih osjećaja, pruženih mu gorkim izkustvom svakdanjeg života, tek odanle dolazi do obobćenja nesklada postojećeg na zemlji medju idealom i životom. Baš za to je tako pun životne istine, tako razumljiv i blizu takodjer sadašnjemu naraštaju te će ostati i — potomstvu.